

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Jakub Vraník

Právní dějiny Hlučínska v letech 1742-1945

Diplomová práce

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Právní dějiny Hlučínska v letech 1742-1945“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 19. března 2012

.....

podpis autora

Na tomto místě chci poděkovat vedoucímu mé diplomové práce doc. JUDr. Jiřímu L. Bílému, Ph.D., Eq.M., za cenné rady, vstřícnost a odborné vedení při zpracování diplomové práce. Poděkování patří také celé mé rodině za vytváření příjemného prostředí nejen při psaní diplomové práce, ale i během celého studia na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Obsah

Úvod	5
1 Obecné dějiny Slezska do prusko-rakouských válek	7
1.1 Původ názvu Slezsko a jeho osídlení slovanskými kmeny	7
1.2 Slezsko součástí Velké Moravy	8
1.3 Souboj o Slezsko mezi Přemyslovci a Piastovci	8
1.4 Slezsko jako součást zemí Koruny české	12
1.5 Habsburkové přebírají moc.....	15
2 Hlučínsko součástí pruského království	19
2. 1 Války o rakouské dědictví	19
2.2 Hlučínsko pod pruskou správou, germanizace.....	22
2.3 Robotní povinnosti a pokusy o jejich zrušení	25
2.4 Hlučínsko po vzniku Německé říše, další vlna germanizace	26
3 Připojení Hlučínska k Československu	29
3.1 Pařížská mírová konference.....	29
3.2 Ustanovení mírové smlouvy týkající se Hlučínska	34
3.3 Vymezení hranic a připojení obcí Hat' a Píšť k Československu	36
3.4 Reakce obyvatelstva na rozhodnutí o připojení Hlučínska k ČSR.....	38
3.5 Připojení Hlučínska k Československu.....	40
3.6 Inkorporace Hlučínska do Československého státu, právní trialismus.....	41
3.7 Sčítání lidu v roce 1921.....	44
4 Hlučínsko součástí Německé říše	47
4.1 Nezaměstnanost na Hlučínsku a její vliv na výsledky parlamentních voleb na Hlučínsku v roce 1935	48
4.2 Hlučínsko pod říšskou správou	50
4.3 Otázka státního občanství a opce	52
4.4 Řešení hlučínské otázky	53
5 Hlučínsko dnes ve vztahu k minulosti	56
Závěr	58
Seznam použitých zdrojů	59
Shrnutí	65
Summary	66
Seznam klíčových slov / Key words	67

Úvod

Hlučínsko je historickým územím nacházejícím se ve Slezsku, v dnešním Moravskoslezském kraji. Území o rozloze přibližně 316 km² je rozděleno do okresů Opava a Ostrava, přičemž největším městem a zároveň hlavním centrem je město Hlučín.

Hlučínsko zažilo v minulosti oproti jiným oblastem současné České republiky značně odlišný historický, národnostní, náboženský i kulturní vývoj, přičemž jeho důsledky lze vyzorovat až do dnešních dnů. V diplomové práci bych chtěl na vybraných historicko-právních událostech přiblížit příčiny odlišného vývoje, poté vývoj samotný včetně problematických otázek. Zajímavost a specifikum historického vývoje na Hlučínsku a skutečnost, že z této oblasti pocházím, jsou hlavními důvody výběru tématu pro diplomovou práci.

Úvodní kapitola mé diplomové práci se bude snažit popsat dějiny Slezska od osídlení slovanskými kmeny až do prusko-rakouských válek. V rámci ní budou také ve stručnosti zmíněny události týkající se Hlučínska a opavského knížectví, jehož bylo Hlučínsko součástí. Přiblížení složitého politického vývoje Slezska ve středověku a posléze i v novověku bude důležité pro pochopení dalšího vývoje po připojení Hlučínska k Pruskému království.

Počátek druhé kapitoly osvětlí průběh prusko-rakouských válek a konečné připojení Hlučínska k Prusku. Pozornost bude dále věnována germanizaci a snaze pruského státu vytvořit z Hlučínska jeho integrální součást po stránce politické, kulturní i hospodářské. Rovněž se v ní pokusím zachytit vývoj smýšlení Hlučíňanů (také takto budu obyvatele Hlučínska v diplomové práci nazývat) od připojení k Prusku až po období před první světovou válkou. Pro rozsáhlost tématu se v této kapitole budu zabývat pouze těmi nejdůležitějšími událostmi týkajícími se Hlučínska.

Rozhodnutí o připojení Hlučínska k Československu na mírové konferenci v Paříži a právní důsledky z tohoto aktu vyplývající najdou své místo ve třetí kapitole. V ní se rovněž budu zabývat vedle otázky státní příslušnosti, právního trialismu, sčítání lidu i dalším vývojem obyvatel Hlučínska po stránce národnostní, politické, kulturní a konečně také obecnému (ne)začlenění této skupiny do Československa. I když bude této kapitole věnována největší pozornost, tak sama problematika připojení Hlučínska k Československu a vývoje v průběhu 20. a posléze i ve 30. letech minulého století by zasloužila pro svou specifičnost hlubší rozbor, leč je na ni omezený prostor.

Předposlední kapitola se bude věnovat přičlenění Hlučínska k Německé říši, otázce státní příslušnosti a dalšímu osudu Hlučíňanů v Československé republice bezprostředně po

skončení druhé světové války. V úvodu čtvrté kapitoly se pokusím osvětlit vliv ekonomické situace a jiných problémů na Hlučínsku na politické rozhodování obyvatel v parlamentních volbách v roce 1935. Naopak stranou bude ponechána povinná služba hlučínských mužů v německé armádě, byť je to téma velice zajímavé a do nedávné minulosti značně tabuizované.

Poslední kapitola se bude zabývat tím, jak odlišný historický vývoj působí na dnešní Hlučínsko a bude sledovat problémy a zajímavosti s ním spojené.

Základními zdroji informací budou publikace od Viléma Plačka – *Prajzáci aneb k osudům Hlučínska 1742-1960* a druhý díl pod názvem *Prajzáci II, aneb, Hlučínsko ve staronové vlasti 1920-1938*. Pro obsáhlost tématu však bude nutné prostudovat značný počet publikací, včetně těch od německých autorů. Jelikož se tato diplomová práce bude převážně věnovat dějinám právním, budu také pracovat s právními předpisy. U změny státní příslušnosti, změny územní svrchovanosti budu rozebírat předmětné články dvoustranných, resp. vícestranných mezinárodních smluv a také ústavních zákonů Československa a Německa. Důležité budou rovněž internetové články online-magazínů, jejichž autoři se věnují i historii Hlučínska. Za všechny lze jmenovat především Franze Chocholatého-Grögera, který publikuje v internetovém CS-magazínu.

Co se použití metod týče, bude v první polovině práce převažovat metoda popisná. V druhé polovině práce použiji i metodu komparační a to jak z hlediska časového, tak i územního.

1 Obecné dějiny Slezska do prusko-rakouských válek

V období od příchodu slovanských kmenů na slezské území v 7. století do poloviny 18. století se ve Slezsku uskutečnilo mnoho významných událostí, ať pozitivních či negativních. Slezsko zasáhlo nespočet válečných konfliktů, časté změny v politickém uspořádání a také časté územní dělení. Téměř po celé období vrcholného a pozdního středověku si slezské území nárokoval jak český stát, tak i stát polský. Z toho důvodu se tak stalo dějištěm bitev a nepokojů, které měly negativní vliv nejen na hospodářskou situaci ve Slezsku. Zvýšit ekonomickou úroveň a osídlit pustá území měli kolonisté přicházející převážně z německých zemí, kteří později hráli v dějinách Slezska významnou roli.

Rok 1526 znamenal pro Slezsko, ostatně jako pro celý český stát, novou historickou etapu. Nástup katolického rodu Habsburků k moci nepřivítali k již protestantismu tíhnoucí Slezané s přílišným nadšením. Je až paradoxní, že o století dříve patřili Slezané k nejhorlivějším odpůrcům českých husitů.

Dalším zlomovým rokem pro Slezsko se ukázal být rok 1742, kdy pruský král Fridrich II. získal valnou většinu slezského území na úkor Marie Terezie. Tento stav nezměnily ani pozdější pokusy rakouské panovnice o navrácení pruského Slezska k Habsburské monarchii

1.1 Původ názvu Slezsko a jeho osídlení slovanskými kmeny

První písemné záznamy o historii Slezska se objevují až v 9. století po Kristu, kdy v díle *Descriptio civitatum et regionum ad septentrionalem plagam Danubii* (Popis měst a krajů severně od Dunaje) jsou zmiňovány na území Slezska slovanské kmeny. Vedle Třebovanů, Dědošanů, Holasiců, kteří obývali zejména Horní Slezsko a Opavsko, což nám zřejmě dodnes připomíná název jedné obce na Opavsku – Holasovice¹, nebo Bobřanů, jsou v díle citováni také Slezané. Slezané sídlili v okolí posvátné hory Ślęzy (německy Zoptenberg, lat. mons Silensi nebo také mons Silencii) a kolem Vratislavi. Někteří historikové odvozují od hory Ślęzy i samotný název Slezska. Jiní, zvláště němečtí badatelé, se snažili odůvodnit název Slezska od východogermánského kmene Silingů. Polští historiografové se naopak přiklání k

¹ ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny Slezska v datech*. Praha: Libri, 2004, s. 11.

názoru, že název Slezska je odvozen od řeky Ślęzy, která u Vratislavi ústí do řeky Odry.² Původ názvu Slezska tak zůstává dodnes nejistý.

Z geografického hlediska se území Slezska v historii častokrát měnilo. Původně, jak je již výše uvedeno, bylo jako Slezsko označeno území obývané kmenem Slezanů. Pozdější tradiční dělení, které přetrvalo až dodnes, rozděluje Slezsko na Dolní Slezsko s nejvýznamnějším městem Vratislaví, a na Horní Slezsko s centrem v Opolí. Rovněž lze Slezsko dělit z hlediska příslušnosti ke státním útvarům, ke kterým jednotlivé části slezského území patřily. Můžeme tedy rozlišovat např. Rakouské, Pruské, Polské či Německé Slezsko.

1.2 Slezsko součástí Velké Moravy

Ve druhé polovině 9. století bylo Slezsko zřejmě součástí Velkomoravské říše, minimálně bylo pod jejím vlivem, což dokládají četné archeologické nálezy – např. v Ostravě v místě zvaném Landek či ve Stěbořicích na Opavsku. V oblasti Dolního Slezska tuto skutečnost dokazují nálezy např. z hradiště Němčí.³ Do Horního Slezska přišla expanze z Moravy již kolem roku 875, do Dolního Slezska asi o deset let později a přišla pravděpodobně přes Čechy a Kladsko. V závěru 9. století pronikli do Karpatské kotliny Maďaři a byli jednou z hlavních příčin rozpadu Velkomoravské říše.

1.3 Souboj o Slezsko mezi Přemyslovci a Piastovci

V průběhu 10. století, pravděpodobně v jeho polovině, bylo Slezsko připojeno k přemyslovskému státu. I když část polských historiků tuto skutečnost zpochybňuje, archeologické nálezy v Opolí a Vratislavi ukazují na významný český vliv v oblasti Horního i Dolního Slezska. Příslušnost k českému státu potvrzuje i fakt, že Slezsko patřilo k misijnímu území pražské diecéze, jež byla zřízena v roce 973.⁴

Ještě na konci tohoto století se Slezsko stalo předmětem sporů mezi českým a polským státem. Významnou část slezského území dobyl pro polský stát kníže Boleslav Chrabrý, který se dva měsíce před svou smrtí nechal korunovat na prvního polského krále. Navrácení části Slezska k českému státu se podařilo až v roce 1039 knížeti Břetislavovi I. V roce 1050 však

² FUKALA, Radek. *Slezsko, neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*. České Budějovice: Vedita, 2007, s. 19.

³ ŽÁČEK: *Dějiny Slezska...*, s. 13.

⁴ ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005, s. 39.

český kníže část území ztratil ve prospěch polského knížete Kazimíra. Spory se dostaly až před dvůr římského císaře Jindřicha III., kdy kníže Břetislav I. postoupil knížeti Kazimírovi držbu Slezska výměnou za roční tribut. Ze slezského území mu zůstalo Holasicko, tedy dnešní Opavsko, které se tak stalo na několik staletí součástí Moravy.⁵

Stav klidu však mezi českými Přemyslovci a polskými Piastovci netrval dlouho. Koncem 60. let přestal polský kníže Boleslav Smělý platit tribut a Slezsko se opět stalo dějištěm mnoha konfliktů. V 80. letech a počátkem 90. let 11. století nastal mezi zneprátelenými zeměmi období relativního klidu. Zásahu na tom měl Vratislav II., který roku 1085 obdržel od císaře Jindřicha IV. královskou korunu pro svou osobu za věrnost a podporu v boji o investituru. Král Vratislav I. byl českým a zároveň i polským králem.

Po jeho smrti přestal kníže Vladislav Heřman tribut platit. To se samozřejmě nelíbilo knížeti Břetislavovi II., který podnikal do Polska opakované nájezdy. Dějištěm bojů pak bylo znovu především Slezsko. Českému knížeti se nakonec podařilo obnovit placení tributu a tím i dosažení krátkodobého klidu.

Na počátku 12. století se v obou státech rozhořely spory o nástupnictví, přičemž knížata hledala spojence i na druhé straně. Vzájemné souboje se velmi často odehrávaly na území Slezska. Útok přímo na slezské pohraničí podnikl polský kníže Zbyhněv s podporou českého knížete Vladislava I. Polský kníže Boleslav III. Křivoústý pak porazil v odvetě Čechy a dosáhl stažení českého požadavku na placení tributu ze Slezska. Delší relativní klid nastal v roce 1115, kdy se Vladislav I. sešel s Boleslavem Křivoústým a na neznámém místě ve Slezsku spolu uzavřeli smír.⁶

Boleslav III. Křivoústý rozdělil v roce 1138 krátce před svou smrtí polský stát na údělná knížectví mezi své čtyři syny. Slezsko připadlo Vladislavovi, avšak pouze na krátký čas, neboť v roce 1146 byl svými bratry z Polska vyhnán na císařský dvůr do říše. Slezsko tak převzal jeho bratr Boleslav IV. Kadeřavý. Vladislav však získal jako spojence velmi mocného muže, a to samotného císaře Fridricha I. Barbarossu. Císař hájil zájmy Vladislava i po jeho smrti a po vyhrané bitvě prosadil navrácení Slezska jako knížecího údělu Vladislavovým synům Boleslavovi Vysokému a Měškovi Křivonohému. Další vývoj byl poznamenán soubojem o moc a vzájemnými spory, které předznamenaly rozdělení Slezska na vícero knížectví. Dohoda mezi Jindřichem I. Bradatým a Měškem Křivonohým se stala základem

⁵ ŽÁČEK: *Dějiny Slezska...*, s. 14.

⁶ ŽÁČEK: *Dějiny Slezska...*, s. 24.

rozdělení Slezska na Dolní Slezsko, jenž bylo nazýváno Slezským knížectvím a na Horní Slezsko jako Opolské knížectví.⁷

Nejvýznamnější z knížectví bylo knížectví vratislavské, kterému vládl Jindřich I. Bradatý. Podporou německých kolonistů a také městskou a venkovskou kolonizací dosáhl Jindřich I. významného ekonomického rozvoje a také respektu ze strany ostatních polských knížat.

Kolonisté z německých oblastí se usazovali na zásadách německého práva. Na německé právo byly převáděny i staré slovanské vsi založené na českém právu. Souběžně s vesnickou kolonizací probíhala také kolonizace městská, založená také na německém právu. Města byla zakládána jak na zeleném drnu, tj. na vhodných místech a především pak poblíž křižovatek obchodních cest, tak i na místech starších osad, jež zejména plnily úlohu tržišť. Mezi nejstarší listiny dokládající lokaci města ve Slezsku na německém právu patří listina města Lemberk z roku 1217, z roku 1223 pro Bruntál a pro Opavu z roku 1224. Rovněž město Středa patří ke skupině nejdříve založených měst. Podle tohoto města je pojmenováno tzv. středské právo, jež bylo odvozeno od magdeburského práva a složilo jako vzor pro udělování práv většině slezských měst, jež do poloviny 13. století dosáhly počtu dvaceti.⁸ Silný vliv německého práva dokládá i listina pro město Hlučín pocházející z roku 1303, ze které vyplývá, že zde již touto dobou platilo německé právo.⁹

Hlučínsko se stalo v období od 2. poloviny 10. století do konce 12. století centrem bojů mezi raně středověkým českým a polským státem, ostatně jako celé Horní Slezsko. Hlučínsko bylo pravděpodobně po většinu tohoto období v polské držbě. Ve druhé polovině 12. století definitivně připadlo s celou jižní částí regionu k českému státu.¹⁰ Po zániku olomouckého knížectví se roku 1203 stalo součástí moravského markrabství. Co se správy církevních záležitostí týče, náleželo Hlučínsko od roku 1063 do správy olomoucké arcidiecéze.¹¹ Samotné město Hlučín bylo založeno Přemyslem Otakarem II. pravděpodobně v roce 1256. Tehdy se český král zúčastnil obecního sněmu konaného v Opavě, na kterém se mimo jiné měly vyřešit pohraniční spory mezi Moravou a opolským knížectvím. Během jeho pobytu pak byla vydána zakládací listina města, která se bohužel nedochovala.¹² K roku 1250 již na

⁷ ŽÁČEK: *Slezsko...*, s. 47.

⁸ Tamtéž, s. 49.

⁹ BOLLACHER, Eberhard. *Das Hultschiner Ländchen im Versailler Friedensvertrag*. Stuttgart: Ausland und Heimat Verlagsaktiengesellschaft, 1930, s. 20.

¹⁰ JANÁK Vratislav, *Nejstarší dějiny Hlučínska*. Kravaře: Kulturní středisko zámek Kravaře, 2001, s. 4.

¹¹ RATIBOŘSKÝ, Jan. *Češi na Ratibořsku a Hlubčicku: Hornoslezská Haná*. Praha: Orbis, 1946, s. 14 - 15.

¹² HARAZIMOVÁ, Jarmila. *Založení města Hlučína* [online]. www.hlucin.cz, 21. dubna 2009

[cit. 26. října 2011]. Dostupné na <<http://www.hlucin.cz/o-meste/historie/zalozeni-mesta-hlucina.html>>

Hlučínsku existovalo více vesnic – např. obec Darkovice, Hať, Píšť, Bolatice, Hoštice či Chlebičov.¹³

Také syn Jindřicha I. Bradatého Jindřich II. Pobožný pokračoval v politice svého otce. Jeho vláda však trvala po krátkou dobu, neboť v roce 1241 byl zabit v boji s Mongoly. Vlády se ujal Jindřichův nejstarší syn Boleslav Lysý. Avšak ještě koncem 40. let 13. století došlo mezi ním a ostatními sourozenci ke sporům a k dalšímu dělení slezského území.

Územní rozdrobenost Slezska přitahovala stále více pozornosti českých panovníků. V roce 1292 podnikl český král Václav II. tažení do Slezska a Malopolska a získal Krakovsko. Po zavraždění polského krále Přemysla II. Velkopolského v roce 1296 vypukly mezi Piastovci nové boje o dědictví. Těchto sporů využil český král Václav II., kdy s podporou polské šlechty a duchovenstva získal za ženu dceru Přemysla II. Velkopolského Elišku Rejčku a stal se polským králem. Ke korunovaci došlo v Hnězdně v roce 1300. Václav II. se tak stal mimo jiné i vládcem celého Slezska. Jeho vláda však trvala relativně krátce, neboť Václav II. v roce 1305 umírá. Vlády po něm se ujal jeho syn Václav III. Panování Václava III. končí o rok později jeho zavražděním v Olomouci, kde připravoval tažení do Polska proti Vladislavu Lokýtkovi. Smrt Václava III. ukončila vládu Přemyslovců v Čechách i v Polsku. Po smrti Václava III. došlo k opětovnému dělení Slezska na stále menší knížectví. Rozpad Slezska vyvrcholil v letech 1318-1322, kdy se země rozdělila na 19 relativně samostatných částí.¹⁴

Hlučínsko jakožto součást opavského knížectví, ve druhé polovině 13. století a počátkem století 14. prožívalo postupné vydělování Opavska z Moravy. Přemysl Otakar II. udělil svému nemanželskému synovi Mikulášovi titul pána Opavy a k zajištění jeho výživy mu byly přiděleny výnosy ze zeměpanského majetku na Opavsku. Jeho syn Mikuláš II. pak v roce 1318 složil Janu Lucemburského lenní přísahu a obdržel Opavsko jako nezávislé knížectví. Rok 1318 je pro Opavsko, stejně jako pro Hlučínsko, rokem vyčlenění z Moravy a počátkem postupného a dlouhotrvajícího začleňování do Slezska. Při dělení země v roce 1377 připadla větší část dnešního Hlučínska vévodovi Přemku Opavskému, menší část s Kravařemi a Sudicemi jako součást Krnovska jeho bratru Janu II. Opavskému a Ratibořskému, který rovněž držel knížectví Ratibořské. Hlučínsko náleželo opavským Přemyslovcům až do roku 1464.¹⁵ Značnou sounáležitost obyvatel Hlučínska k Moravě dokládá i skutečnost, že si ještě na počátku 20. století v upomínku na dobu před rokem 1318 říkali Moravci a že si jako

¹³ PRASEK, Vincenc. *Dějiny kraje Holasovského čili Opavského Díl III., část I. Dějiny Opavska až do roku 1318*. Opava: Nákladem Jubilejního fondu na vydávání Vlastivědy Slezské, 1896, s. 47.

¹⁴ ŽÁČEK: *Slezsko...*, s. 59.

¹⁵ GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Připojení Hlučínska k ČSR*. [online]. CS-magazín, duben 2010 [cit. 26. října 2011]. Dostupné na <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2010041021>>.

mateřský jazyk zachovali moravštinu.¹⁶ Souhlasím s názorem, že určitý, ne-li značný vliv na po staletí trvajícím vědomí o příslušnosti k Moravě měla i příslušnost k moravské diecézi – a to arcidiecézi olomoucké.¹⁷

1.4 Slezsko jako součást zemí Koruny české

Rozdrobení slezského území chtěli využít vládnoucí Lucemburkové, kteří si nárokovali polskou královskou korunu jako dědictví po Přemyslovcích. Velmi dobrou příležitostí se stal útok polského krále Vladislava Lokýtky na Braniborsko. Jan Lucemburský svého protivníka v bitvě porazil a získal vládu nad vícero knížectvími. Vzájemné spory byly urovnány v roce 1335, kdy byla podepsána mírová listina. Podle ní připadlo Lucemburkům vratislavské knížectví včetně města Vratislavi, na druhou stranu se Lucemburkové vzdali nároků na polskou korunu a také titulu polského krále. Následně se Jan Lucemburský věnoval upevňování dosavadních držav ve Slezsku. V letech 1345- 1348 došlo na území Slezska k bojům mezi Janem Lucemburským a polským králem Kazimírem III. Velikým o Opavsko a Ratibořsko. Uklidnění přinesl až mír uzavřený v listopadu 1348 v Namyslově. Ve stejném roce inkorporoval král Karel IV. Slezsko mezi země Koruny české. Listinou potvrdil lenní závislost slezských knížat na českém králi a na českém státu.¹⁸

Slezsko nadále zůstávalo středem zájmů Kazimíra Velikého, avšak žádný z pokusů jej získat zpět nevyšel. Po jeho smrti v roce 1370 nastoupil na polský trůn Ludvík z Anjou, který se svým jménem, stejně jako jménem svých nástupců zřekl nároků na Slezsko. Slezsko se v průběhu 14. století stalo pevnou součástí zemí Koruny české.

Období husitských válek přineslo značné odcizení Slezska především od Čech. Slezsko se stalo v čele s Vratislaví centrem protihusitského odporu. Právě ve Vratislavi byla zveřejněna listina papeže Martina V. vyhlašující křížovou výpravu proti husitům. Horní Slezané pravděpodobně nesdíleli antihusitské nálady, výjimkou byli obyvatelé města Ratiboře, kteří dokonce zajali poselstvo kutnohorského sněmu a jeho členy předali králi Zikmundovi. Česko-slezské vztahy se nezlepšily ani v průběhu 20. let 15. století. Svůj podíl na tom také měly tzv. spanilé jízdy husitů na území Slezska, ze kterých husité získávali prostředky na vedení válek. Při jedné z nich uskutečněné v roce 1428 se stala jejich cílem i Morava a Slovensko, přičemž při zpáteční cestě husité vyplenili řadu obcí na Opavsku a

¹⁶ PLAČEK, Vilém, KOTLÁŘ, Pavel. *Přehled dějin obce Hat' 1250-2000: k 750. výročí první písemné zmínky o obci*. Jilešovice: František Maj, 2001, s. 15.

¹⁷ KAPRAS, Jan. *O naše Hlučínsko*. Praha: Zvláštní otisk z Národních listů 3. II. 1935, 1935, s. 6.

¹⁸ FUKALA: *Slezsko, neznámá...*, s. 84.

Hlučínsku včetně města Hlučína.¹⁹ Jejich ústup ze Slezska nastal až po bitvě u Lipan v roce 1434. Existovalo více důvodů, proč husitství nenalezlo na Hlučínsku většího ohlasu. Zřejmě těmi nejdůležitějšími byly velká vzdálenost od center husitství, nepříliš velké rozdíly ve vlastnictví církevních a světských představitelů či nedostatek kněží a kazatelů.²⁰

Po smrti císaře Zikmunda se rozhořel spor o českou korunu mezi dědicem císaře Zikmunda, Albrechtem II. Habsburským a mladším bratrem polského krále, Kazimírem. V druhé polovině roku 1438 vtrhlo polské vojsko do Horního Slezska a obsadilo Opavsko. Albrecht Habsburský také vpadnul do Slezska a ve Vratislavi přijal hold všech slezských knížat.²¹ Rok poté bylo mezi nepřáteli uzavřeno příměří.

Po smrti Ladislava Pohrobka v roce 1457 se otevřela otázka nástupnictví na českém trůně. Českým sněmem byl o rok později překvapivě zvolen Jiří z Poděbrad, který za panování nezletilého Ladislava Pohrobka vykonával funkci zemského správce. Slezská knížata a také města odmítla uznat Jiřího z Poděbrad za svého krále, přičemž nejhorlivěji proti němu vystupovalo město Vratislav, které nakonec jako jediné z celého Slezska neuznalo Jiřího z Poděbrad za právoplatného panovníka.²² Odpůrci Jiřího z Poděbrad dokonce intervenovali u papeže. Ten v roce 1466 vyhlásil proti Čechům křížovou výpravu. Ve Slezsku se utvořila koalice směřující proti králi a spojila se s uherským králem Matyášem Korvínem. Slezané zprvu utrpěli těžkou porážku a byli nuceni ustoupit. Naopak Matyáš Korvín byl úspěšnější a dobyl Moravu, Slezsko a Lužici. Hold mu vzdala část slezských knížat a především vratislavští občané. Jiří z Poděbrad se ocitl v těžké situaci a rozhodl se rezignovat. Svou korunu nabídl rodu Jagellonců, konkrétně Vladislavovi Jagellonskému. Český sněm pak roku 1471 zvolil Vladislava Jagellonského českým králem. Matyáš Korvín se vzápětí nechal papežským legátem potvrdit českým králem. Poprvé se nechal provolat českým králem již roku 1469 v Olomouci. Dějištěm souboje mezi českými králi se stalo Slezsko. Do boje se ještě namíchnul polský král Kazimír IV. Vzájemný konflikt se však omezil většinou jen na plenění, situaci ovlivnil také mor. V důsledku toho byla zahájena jednání o příměří, později i mírová jednání, jež vyvrcholila uzavřením dohody uzavřené v Olomouci roku 1478. V ní se panovníci dohodli, že Vladislav Jagellonský si podrží Čechy, Matyáš Korvín pak Moravu, Slezsko a Lužice. Oba vládci si ponechali titul českého krále.²³

¹⁹ PLAČEK, KOTLÁŘ: *Přehled dějin...*, s. 13.

²⁰ MALOHLAVA, Rudolf, KÁŇA, Otakar, MARIÁNEK, Vladimír. *Stručný přehled vývoje Hlučínska*. Ostrava: Dům osvěty v Hlučíně, 1960, s. 10.

²¹ ŽÁČEK: *Slezsko...*, s. 74.

²² FUKALA: *Neznámá země...*, s. 134.

²³ ŽÁČEK: *Dějiny Slezska...*, s. 106.

Jako kladné lze hodnotit Korvínovy správní reformy. Rovněž se snažil centralizovat správu a celkově posílit svůj vliv ve Slezsku oslabením knížecích svobod. Roku 1474 se poprvé sešel celoslezský sněm, jemuž předsedal zemský hejtman. Sněm se skládal ze tří kurií. V první kurii zasedala knížata a vlastníci svobodných stavovských panství, ve druhé zástupci vyšších stavů knížectví v bezprostředním držení českého krále a zástupci města Vratislavi a ve třetí kurii pak zasedali zástupci měst knížectví v bezprostředním držení českého krále. Na přechodnou dobu zavedl Matyáš Korvín sněmy dva, a to pro Horní a pro Dolní Slezsko. Tím vstoupilo do užívání územní dělení Slezska na Horní a Dolní Slezsko.²⁴

Po smrti Matyáše Korvína v roce 1490 byl uherským králem zvolen Vladislav Jagellonský. Země Koruny české měly opět pouze jednoho panovníka. Snahy Matyáše Korvína o centralizaci Slezska byly změnou vládce přerušeny a slezská knížata tak opět získala významný vliv na řízení země. Od nového krále dokonce získali v roce 1498 privilegia. Za všechny lze jmenovat privilegia, že zemským hejtmanem mohl od té doby být jmenován pouze slezský kníže nebo že Slezané nemohli být povoláni ke službě mimo území Slezska. V obavách o integritu zemí Koruny české si čeští stavové v roce 1510 vymohli vydání Majestátu, který zaručoval, že žádné z knížectví ve vlastnictví krále Vladislava nebude odtrženo od zemí Koruny české a že vrchním slezským hejtmanem a rovněž hejtmany ve Svídnickém, Javorském, Hlohovském a Opavském knížectví mají být pouze Čechové.²⁵

Po smrti Vladislava Jagellonského v roce 1516 se ujal vlády Vladislavův syn Ludvík. Ten však v roce 1526 zahynul v bitvě u Moháče a tím vymřela česko-uherská větev jagellonské dynastie.

Opavsko včetně Hlučínska se ve druhé polovině 15. století dostalo do rukou krále. Jiří z Poděbrad ustanovil knížetem svého syna Viktorína, ten však odstoupil opavské knížectví Matyáši Korvínovi. Matyáš se snažil ve Slezsku vytvořit velké uherské panství. Opavsko začal řadit ke Slezsku a podřizoval jej různým slezským správním opatřením. Opavsku i Krnovsku pak poskytoval výhody všech slezských zařízení, což vedlo k příklonu obou knížectví ke Slezsku, ale také ke státoprávním sporům.²⁶ Nástupem Ferdinanda I. Habsburského na český trůn se definitivně vyřešila otázka příslušnosti Opavska k českému státu proti uherským požadavkům. Roku 1613 pak bylo Opavské knížectví jakožto uvolněné léno předáno císařem Karlem z Lichtenštejna.

I když po vydělení Opavska z Moravy uběhlo mnoho let, nebyla otázka jeho příslušnosti ke Slezsku tak jasná, jak by se na první pohled mohlo zdát. Opavské knížectví, jež bylo

²⁴ ŽÁČEK: *Slezsko...*, s. 80.

²⁵ ŽÁČEK: *Slezsko...*, s. 83.

²⁶ RATIBOŘSKÝ: *Češi na Ratibořsku...*, s. 17-19

spravováno samotným králem, bylo i přes tuto skutečnost neustále centrem různých politických, náboženských i ekonomických střetů a zájmů. Některé skupiny obyvatelstva vnímaly svou příslušnost ke Slezsku zcela odlišně.

Opavská stavovská obec často jednala se svou příslušností podle okolností, spíše pak tíhla k Moravě. Na počátku 16. století se opavští stavové za Slezany ještě nepovažovali, minimálně chtěli být na Slezsku více nezávislí. Tuto skutečnost dokládá žádost slezské politické reprezentace, ve které byla opavská stavovská obec požádána o finanční obnos na vyrovnání poplatků za privilegia vydaná královskou kanceláří. Tato se žádost se stala vhodnou příležitostí k posílení autonomie Opavska na Slezsku. V zamítavé odpovědi ze dne 29. května 1529 dali opavští stavové slezským politikům najevo, že se podle starobylých obyčejů drží práv moravského markrabství, kterých se v žádném případě nechtějí vzdát. Rovněž uvedli, že „slezské výsady nepotřebují a ani je neznají”.²⁷ Až od doby knížat z Lichtenštejnu lze příslušníky opavské stavovské obce považovat za Slezany se vším všudy.²⁸ Spor definitivně skončil v roce 1659 prohlášením opavských stavů o příslušnosti ke Slezsku.²⁹

Také opavská šlechta dávala najevo svou příslušnost k Moravě a přispívala tak k rozporům s opavskými Přemyslovci, kteří se naopak snažili vyrovnat slezským knížatům a sami se aktivně podíleli na slezské politice.³⁰ Stejně tak i opavští měšťané tíhli více ke Slezsku a to především v politickém, ekonomickém a později i náboženském ohledu. Je nutno dodat, že určitý vliv na příslušnost opavsko-ratibořských Přemyslovců ke Slezsku měly také příbuzenské svazky s Piastovci.³¹

1.5 Habsburkové přebírají moc

Předčasná smrt Ludvíka Jagellonského nastolila otázku, kdo se stane českým králem. Zájemců bylo hned několik. Největší šance na získání české koruny měl Ferdinand I. Habsburský, který své nároky na český trůn opíral o příbuzenství se zesnulým Ludvíkem, konkrétně o sňatek s Ludvíkovou sestrou Annou. Ferdinand Habsburský byl českým sněmem zvolen dne 23. října 1526 za českého krále. Slezské stavy prohlásily Ferdinanda a jeho manželku Annu za své panovníky na sněmu v Hlubčicích, avšak převážně protestantské

²⁷ FUKALA, Radek. *Státoprávní spor o Opavsko v letech 1529-1606* [online]. [cit. 5. listopadu 2011]. Dostupné na <http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Historica29/Historica29_05.pdf>.

²⁸ FUKALA: *Slezsko, neznámá...*, s. 25.

²⁹ RATIBOŘSKÝ: *Češi na Ratibořsku...*, s. 19

³⁰ GAWRECKI, Dan a kol. *Dějiny Českého Slezska 1740-2000*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 2003. 1. Svazek, s. 22.

³¹ FUKALA: *Neznámá země...*, s. 25.

Slezsko hledělo ke katolickému panovníkovi s nedůvěrou a s obavami před možnou rekatolizací. Ve šmalkaldské válce v letech 1546-1547 protestanté ze Slezska sympatizovali s protivníky Habsburků. Této skutečnosti Ferdinand využil k posílení své moci ve Slezsku. Královským městům zabavil rozsáhlé pozemkové majetky a do vedení městských správ byli postaveni královští úředníci. Byly zrušeny všechny tiskárny kromě vratislavské a také byla zavedena cenzura. V roce 1557 byla zřízena slezská královská komora, což mělo znamenat pojmání správy Slezska jako samostatné a fiskální jednotky.

Druhá polovina 16. století byla ve Slezsku dobou náboženského napětí. Významným pro svobodu vyznání ve Svaté říši římské se stal Augšpurský mír uzavřený v roce 1555, který stanovil zásadu „*čí země, toho náboženství*“. Dalším zlomovým dokumentem týkajícím se náboženské svobody byl Majestát Rudolfa II. Pro Slezsko byl vydán 20. srpna 1609 a nejenže povoloval luterské vyznání augšpurské konfese, ale také jej plně zrovnoprávnil s katolictvím. Slezské stavy si navíc vynutily slib, že vrchním slezským hejtmanem se může stát pouze světský kníže.³² Je proto velice zajímavé, jak rychle se území patřící k baštám katolické církve, stalo úrodnou půdou pro luterány.

Vedle sporů o náboženskou svobodu probíhala ve Slezsku, stejně jako dříve v Čechách a na Moravě, kodifikace zemského práva. Pro knížectví slezské to bylo *Zřízení opolsko-ratibořské* z roku 1563, které platilo až do 18. století. O deset let později pak bylo přijato *Zemské zřízení těšínské*. Oba zákoníky byly psány českým jazykem, později pak byly přeloženy do němčiny.³³

Po vypuknutí českého stavovského povstání se slezské stavy připojily na stranu Čech. Generální sněm zemí Koruny české za účasti slezských zástupců v červenci roku 1619 rozhodl o změně českého státu na konfederaci v čele s volitelným panovníkem, který měl mít významně omezenou moc. Měsíc poté sněm odmítl nároky Ferdinanda II. na českou královskou korunu a zvolil Fridricha Falckého českým králem.

Až do rozhodující bitvy na Bílé hoře slezské stavy povstání podporovaly jak finančně, tak i vojensky. Slezsko se Ferdinandovi II. vzdalo poté, co mu byly zaručeny saským kurfiřtem stavovské a náboženské svobody. Ferdinand II. vyhlásil amnestii a potvrdil i Rudolfův Majestát.³⁴

Další válečný konflikt zasáhl Slezsko v letech 1626-1627, kdy do Slezska vtrhla vojska protihabsburské aliance vedená dánským vojevůdcem Mansfeldem. Podpora habsburských

³² ŽÁČEK: Slezsko..., s. 90.

³³ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 104.

³⁴ ŽÁČEK: Slezsko..., s. 92.

nepřátel ze strany slezských knížat a následná porážka Mansfeldových vojsk umožnilo Ferdinandovi II. zahájit mohutnou rekatolizaci. Ze spolupráce s nepřítelem bylo obviněno nejméně 65 příslušníků hornoslezských stavů.

Ferdinand II. po svém vítězství nad stavy upevnil svou moc a vydal Obnovené zřízení zemské. Na rozdíl od Čech a Moravy však ve Slezsku nebylo zavedeno. Tam stále platilo právo z období před bitvou na Bílé hoře. Nicméně i tam došlo k posílení centralizace a upevnění Ferdinandovy moci. Změny se dotkly i slezské správy. Ve Vratislavi byl roku 1629 ustaven jako nejvyšší státní orgán pro Slezsko Vrchní úřad³⁵. Pozice zemského hejtmána nabyla na významu, neboť jeho hlas ve sněmu měl stejnou váhu jako hlas jedné kurie.

V dalších letech nastalo pro Slezsko období bojů v rámci třicetileté války. Několikrát bylo Slezsko obsazeno švédskými vojsky. Vzájemné souboje protihabsburské koalice s císařskými vojsky se často odehrávalo na území Slezska a přinášelo sebou pustošení země. Konec války přinesl až Vestfálský mír uzavřený v roce 1648.

Třicetiletá válka způsobila ve Slezsku značné újmy, co se týče majetku, obyvatelstva i slezských stavů. Během ní došlo ve Slezsku k redukci obyvatelstva a to až o 30%. Téměř zničeno bylo přes 30 měst, kolem 1000 obcí a více než 1000 panských sídel. Velká část ze slezských šlechticů padla v bitvách či odešla do emigrace, další zemřeli na nakažlivé choroby. Mnozí noví šlechticové se rekrutovali z řad císařských důstojníků.³⁶

Třicetiletá válka způsobila velké škody i na Hlučínsku. Obsazení dánskými a později švédskými vojsky způsobily místním lidem mnoho útrap v podobě drancování, plenění i vypalování vesnic. Po třicetileté válce postihla Hlučínsko vážná hospodářská krize. Poddaným byly zvýšeny daně či poplatky, avšak nejvíce je tížilo robotování. V této době se na Hlučínsku objevují první povstání nevolníků, jednalo se o povstání v Kravařích, Křanovicích či Koutech. Například v roce 1670 byly povolány čtyři vojenské roty, aby potlačily povstání nevolníků z Kravař a Koutů.³⁷

Zvýšení příjmu a celkovou reorganizaci daní měl přinést Karolinský katastr, pořízený císařem Karlem VI. Pro účely nového zdanění bylo slezské území rozděleno do 20 berních obvodů, dříve jich bylo 78. V rámci nich byly vytvořeny orgány, které byly pověřeny přípravou a kontrolou katastrálních dokladů. Pořizování probíhalo v několika fázích od roku 1722 až do roku 1739. Jeho vstup v platnost byl nejdříve zbrzděn odporem stavů, avšak hlavní

³⁵ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I.: Od příchodu Slovanů do roku 1740*. 9. vydání. Praha: Paseka, 2003, s. 268.

³⁶ ŽÁČEK: *Slezsko...*, s. 97.

³⁷ MALOHLAVA, KÁŇA, MARIÁNEK: *Stručný přehled...*, s. 12-13.

příčinou jeho konce byly slezské války a ztráta velké části slezského území ve prospěch pruského státu. V rakouské části Slezska nicméně vstoupil v platnost dne 1. května 1744.³⁸

³⁸ KORBELÁŘOVÁ, Irena. *Karolinský katastr slezský: soupis*. Opava: Středisko pro vydávání historických pramenů, 2006, s. 3-9.

2 Hlučínsko součástí pruského království

Vítězství pruského krále Fridricha II. nad rakouskou císařovnou Marií Terezií v prusko-rakouských válkách znamenalo pro Hlučínsko zásadní změny téměř ve všech oblastech života. Obyvatelé si museli zvykat na nové hranice států, na pruskou správu a museli se i přizpůsobit nové hospodářské situaci. Příslušnost k pruskému, resp. později německému státu otevírala lidem nové možnosti, avšak přinášela sebou také povinnosti, včetně služby v armádě. Obyvatelé Hlučínska byli po připojení k Prusku podrobeni germanizaci, která vyvrcholila především po vzniku Německého císařství. I přes to si obyvatelé většinově zachovali moravštinu jako svůj mateřský jazyk až do připojení k Československu, byť již jako Moravané nesmýšleli. Skutečnost, že obyvatelé Hlučínska označili za svůj rodný jazyk moravštinu, měla značný vliv na rozhodování o jeho dalším osudu ve 20. století.

2.1 Války o rakouské dědictví

Smrt rakouského císaře Karla VI. a nástup jeho dcery Marie Terezie na císařský trůn znamenaly pro Slezsko a stejně tak i pro Hlučínsko, začátek nové historické epochy. Jelikož císař Karel VI. nezanechal po sobě žádného mužského potomka, byl nucen vyřešit nástupnictví jiným způsobem. Řešením se stalo vydání *Pragmatické sankce*. Tento právní dokument vedle nedělitelnosti habsburských držav ustanovil nástupnické právo žen pro případ vymření mužské linie.

Proti nástupnictví Marie Terezie na rakouský trůn vystoupilo více evropských panovníků, mezi prvními pak bavorský kurfiřt Karel Albrecht. Karel obsadil Čechy a nechal se v Praze korunovat českým králem. Morava se měla stát královstvím, jež mělo dle dohody pruské koalice připadnout Sasku³⁹. Marie Terezie však krátce na to obsadila Bavorsko a ukončila Karlovy mocenské výpady.

Mnohem nebezpečnějším protivníkem Marie Terezie byl pruský král Fridrich II. Ten viděl v nástupu Marie Terezie na rakouský trůn příležitost rozšířit své území o Slezsko. Formálně však své nároky na Slezsko dovozoval ze smluv uzavřených mezi Hohenzollerny a některými piastovskými knížaty.⁴⁰ Bez vyhlášení války pak pruský král v prosinci roku 1740 vtrhl do Slezska. Během první poloviny roku 1741 se Fridrichovi II. podařilo obsadit většinu

³⁹ BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR*. Praha: Linde, 2003, s. 213.

⁴⁰ URFUS, Valentin. *Pragmatická sankce: 19. 4. 1713: rodný list Podunajské monarchie*. Praha: Havran, 2002, s. 85.

Slezska. Téhož roku Fridrich II. ještě porazil rakouská vojska v bitvě u Molvic a obsadil Vratislav.

Zde je potřeba rozlišit situaci v Dolním Slezsku a v Horním Slezsku po obsazení Slezska pruskými vojsky. Zatímco v oblasti Dolního Slezska a Kladska, obývané německou protestantskou většinou, přijímají pruská vojska pozitivně, je situace v Horním Slezsku, které bylo většinově obýváno katolickými Slovany nehovořícími německy, značně odlišná. Zde naopak vznikly selské oddíly přidávající se k rakouskému vojsku a bojující proti pruským vojskům.⁴¹ Nepříliš velké nadšení hornoslezského obyvatelstva z pruského záboru a také nelehkou pozici pro pruskou státní moc dokládá výrok pruského polního maršála Schwerina v březnu 1741, jenž Fridricha II. vyzval ke značné opatrnosti při pobytu v tomto kraji: „*Veškerý lid mezi Nisou a Odrou je zapřísáhlým nepřítelem Vašeho majestátu.*“⁴²

Fridrich II. byl po svém vítězství ochoten vyjednávat, přičemž za uznání nástupnictví Marie Terezie požadoval ponechání Slezska. Jelikož nástupnictví Marie Terezie na habsburský trůn slavnostně uznal Fridrichův otec a existovaly důkazy o tom, že se nároků na Slezsko vzdali jeho předkové, lze přisvědčit tomu názoru, že tak jednal pouze ze záludnosti a vypočítavosti.⁴³ Marie Terezie Fridrichovu nabídku samozřejmě odmítla. Vzhledem ke zhoršující se politické situaci Rakouska však byla mezi Rakouskem a Pruskem uzavřena ústní dohoda. Za zachování neutrality v konfliktu mezi Habsburskou monarchií a francouzsko-bavorsko-saskou koalicí bylo Prusku v této dohodě uzavřené v Klein Schnellendorfu postoupeno Dolní Slezsko. Tuto dohodu však Fridrich II. ze strategických důvodů porušil a ještě na konci roku 1741 se připojil k protihabsburské koalici. Obsadil Opavsko a spolu se saskými vojsky pronikl až k Brnu. K rozhodující bitvě mezi pruskými a rakouskými vojsky došlo v květnu 1742 v bitvě u Chotusic. Císařská vojska zde byla poražena a výsledkem bylo podepsání předběžné mírové smlouvy ve Vratislavi v červnu 1742. O měsíc později, přesněji 28. července, byla mírová smlouva ratifikována v Berlíně.⁴⁴ Fridrich II. v ní získal většinu Slezska kromě Těšínského knížectví, města Opavy a území ležícího na pravém břehu řeky Opavy.⁴⁵ V té části knížectví Opavského, která připadla Prusku, leželo Hlučínsko.

⁴¹ GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Slezské války a česko-německé vztahy* [online]. CS-magazín, srpen 2007, [cit. 16. 11. 2011]. Dostupné na <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2007081048>>.

⁴² PLAČEK, Vilém. *Prajzáci, aneb k osudům Hlučínska 1742-1945*. Hlučín - Kravaře: Kulturní dům Hlučín a Kulturní středisko zámek Kravaře, 2000, s. 9.

⁴³ SCHOEPS, Hans-Joachim. *Dějiny Pruska*. Praha: Garamond, 2004, s. 55.

⁴⁴ ŽÁČEK: *Slezsko...*, s. 103-104.

⁴⁵ PLAČEK, KOTLÁŘ: *Přehled dějin...*, s. 17.

Marie Terezie se Slezska nechtěla vzdát bez dalšího boje. Uzavřela koalici se Saskem, kterému za podporu slíbila pruh slezského území spojující Sasko s Polskem. Byl to ovšem Fridrich II., který udeřil první. Obnovil spojenectví s Francií, preventivně vpadl do východních Čech a zahájil tak druhou slezskou válku. V září 1744 pak se svou armádou dobyl Prahu. I další bitvy byly pro Fridricha II. vítězné. Porážky rakouské armády u Hohenfriedbergu 4. června 1745 a u Kesselsdorfu 15. prosince 1745 měly za následek uzavření drážďanského míru 25. prosince 1745. Tato mírová smlouva potvrzovala jak rozdělení Slezska z roku 1742, tak i uznání volby Františka I. Lotrinského, manžela Marie Terezie, za císaře.⁴⁶

Další šancí ke znovupřipojení Slezska k Habsburské monarchii se pro Marii Terezii stala Sedmiletá válka. Pruským spojencem se stala Anglie, Rakousko bylo podpořeno Francií. Opět to bylo Prusko, kdo zaútočil první, přičemž obětí se stalo Sasko. Napadením Saska Fridrich II. rozhněval mnohé panovníky naskrz Evropou a nechal tak vzniknout široké protipruské koalici. Proti Prusku se postavila kromě Habsburské monarchie zejména také Francie, Rusko či Švédsko. Fridrich II. nečekaně zaútočil na Čechy a postoupil až k Praze. Císařské armádě se podařilo porazit pruská vojska a táhla směrem na Slezsko, kde dobyla Svídnici a později i Vratislav. Fridrich II. zaútočil u Vratislavi na rakouská vojska a rozdrtil je. Do konce roku 1757 se pruskému králi podařilo dobýt takřka celé Slezsko s výjimkou Svídnice, která byla Prusy dobyta o rok později. Císařská vojska posílena o oddíly ruské armády však boj nevzdala a do roku 1760 znovu získala většinu Slezska. Situace se stala pro Prusko kritickou. Téměř bezvýchodný stav velmi výrazně pozměnila smrt ruské carevny Alžběty. Na ruský trůn totiž nastoupil obdivovatel Fridricha II. Petr III. Ten uzavřel s Pruskem dne 5. ledna 1762 mírovou smlouvu a ruské vojska obdržela rozkaz podporovat Fridricha II. Tento stav však netrval příliš dlouho, neboť v červnu téhož roku převzala moc manželka Petra III. Kateřina II. Do protipruské koalice již však znovu nevstoupila.⁴⁷

Na konci roku 1762 byla mezi Pruskem a habsburskou monarchií zahájena mírová jednání, jež vyvrcholila podpisem mírové smlouvy 15. února 1763 v Hubertsburgu. Marie Terezie se v ní definitivně zřekla ve prospěch Pruska Kladska a většiny Slezska, včetně Hlučínska. Prusové na oplátku opustili Sasko a Fridrich II. se zavázal dát kurfiřtský hlas Josefovi II. Rovněž omilostnil obyvatele pruského Slezska, kteří podporovali habsburskou monarchii. Těm, kteří si přáli být poddanými Habsburků, se mohli do dvou let odstěhovat.⁴⁸

⁴⁶ SCHOEPS: *Dějiny Pruska...*, s. 58.

⁴⁷ Tamtéž, s. 66.

⁴⁸ ŽÁČEK: *Slezsko...*, s. 109.

Na příslušnosti Slezska k Prusku nezměnila nic ani válka o bavorské dědictví a podstatná část Slezska včetně Hlučínska tak počala psát novou kapitolu ve svých dějinách.

2.2 Hlučínsko pod pruskou správou, germanizace

Fridrich II. po úspěšném dobytí Slezska zavedl pruskou správu. Slezsko se stalo pruskou provincií a do jeho čela postavil ministra, který podléhal přímo králi. Ministrovi pak podléhaly vojenské a vrchnostenské komory ve Vratislavi a Hlohově. V obou obvodech pak byly vytvořeny správní okresy. Ve vratislavské části to bylo celkem 32 okresů, přičemž Hlučínsko spadalo pod hlubčický okres. V čele okresů stáli landráti, kteří byli jmenováni samotným pruským králem.⁴⁹

V 80. letech 18. století byla v Prusku uskutečněna tzv. druhá reforma práv. Jejím vrcholem bylo vydání Všeobecného zemského práva (něm. Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten) v roce 1794. Jednalo se o rozsáhlý kodex, ve kterém byla mimo jiné obsažena problematika občanského, rodinného, trestního, církevního či policejního právo. Tak např. v části druhé, titulu 11., jež je nazván *O právech a povinnostech církví a duchovních společnostech*, zaručuje ustanovení § 2 každému obyvateli Pruska následující právo: „Každému obyvateli státu musí být povolena úplná svoboda vyznání a svědomí.“⁵⁰ Toto ustanovení dokládá širokou náboženskou toleranci Fridricha II., alespoň do té míry, pokud náboženství neohrožovala zájmy státu. Nutno dodat, že tato tolerance se kromě několika židovských rodin na Židy nevztahovala, nýbrž pouze na křesťany.⁵¹

Pro výhradně katolické obyvatelstvo Hlučínska v převážně evangelickém pruském Slezsku tak bylo výše citované ustanovení velmi důležité.

V průběhu 19. století bylo v Prusku a později v Německém císařství uskutečněno několik dalších reforem soudnictví a také změn ve státní správě. V rámci rozsáhlých pruských správních reforem se Hlučínsko roku 1818 stalo součástí ratibořského kraje, jehož součástí zůstalo až do roku 1920. Ratibořský kraj pak spadl do Vládního obvodu Horní Slezsko se sídlem v Opole. Další správní reformy byly uskutečněny v 80. letech 19. století. Od roku 1873 byl okres Ratiboř rozčleněn na 38 úředních obvodů, tzv. Amtsbezirk, od roku 1874 byl

⁴⁹ PLÁČEK: *Prajáci aneb...*, s. 9

⁵⁰ *Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten* [online]. [cit. 17. listopadu 2011]. Dostupné na <http://www.smixx.de/ra/Links_F-R/PrALR/pralr.html>.

⁵¹ SCHOEPS: *Dějiny Pruska...*, s. 74.

rozčleněn na 50 královských matričních úřadů. Ty měly za úkol sledovat počet narození, uzavření sňatků a úmrtí.⁵²

V důsledku reformy soudnictví byla roku 1849 zřízena v Hlučíně Komise okresního soudu Ratiboř v Hlučíně (tzv. Königliche Kreisgerichtskommission in Hultschin), která byla příslušná pro soudní záležitosti osob, jež bydlely daleko od sídla soudu. Další rozsáhlou proměnu soudnictví přinesla reforma uskutečněná v letech 1877-1879. Tato reforma pak zůstala nezměněna až do připojení Hlučínska k Československu. Jedna ze změn přinášela i zřízení obvodních soudů (Amtsgericht) jež byly zřízeny na základě ústavního zákona č. 4/1877 Říšské sbírky zákonů⁵³, přičemž konkretizovány byly nařízenými. Nařízením ze dne 26. 7. 1878 bylo v obvodu Zemského soudu v Ratiboři zřízeno devět obvodních soudů, jeden z nich pak sídlil v Hlučíně.⁵⁴

Jak již bylo uvedeno dříve, mluvili obyvatelé Hlučínska převážně moravsky. Výjimkami byly tehdy obce Třebom, Oldřišov a Petřkovice, kde se mluvilo německy. V obcích Velké a Malé Hoštice, Sudice, Hněvošice, Šilheřovice a Markvartovice se pak mluvilo smíšeně moravsky a německy.⁵⁵ Tuto situaci měla změnit všeobecná germanizace. Na úřadech se mluvilo pouze německy, na školách byla vyučována čeština, resp. moravština. V roce 1751 vyšlo nařízení pro Horní Slezsko, které stanovilo, že učitelé mají učit žáky i lid německy, už prý proto, aby mohli rozumět královským ediktům. O pět let později bylo nařízeno, že do škol smějí být ustanoveni pouze učitelé, kteří uměli polsky a německy. Mezi moravštinou a polštinou se tehdy totiž ještě nerozlišovalo. V roce 1763 byl vydán tzv. Generalschulreglement, rámcový výnos o vyučování na školách, který s pozdějšími dodatky vytvořil základ pro další budování pruské školské legislativy. Téhož roku vydal ministr pro Slezsko Schlabrendorf nařízení, že nikdo nesmí přijmout do svých služeb čeled', tovaryše či služebníky, kteří neumí německy. Od vynucování tohoto nařízení se však ustoupilo, neboť bylo nemožné jej splnit. Rovněž požadoval zřízení nových škol a zlepšení škol stávajících. V některých obcích propustil slovanské učitele a nahradil je učiteli mluvícími pouze německy. Problém ovšem spočíval v tom, že se někdy s místním obyvatelstvem nedokázali domluvit.⁵⁶ Po svých prvých inspekčních cestách v roce 1764 vyjádřil ministr pro Slezsko své dojmy

⁵² PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 23.

⁵³ *Gerichtsverfassungsgesetz Nr. 4/1877RGBl.* [online]. [cit. 28. listopadu 2011]. Dostupné na <<http://de.wikisource.org/wiki/Gerichtsverfassungsgesetz>>.

⁵⁴ ŠRÁMEK, Pavel, KRÁSLOVÁ, Alena, SLIŽOVÁ, Alena. *Pruský královský úřední soud Hlučín (1718) 1849 - 1920 (1938)* [online]. Inventáře a katalogy Zemského archivu v Opavě. [cit. 31. listopadu 2011].

Dostupné na <<http://web.nacr.cz/pomucky/data/217000010/1624/is/info.index.html>>.

⁵⁵ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 10.

⁵⁶ Tamtéž, s. 16.

poměrně drsným způsobem: „*Mládež vyrůstá jako dobytek a v německé řeči se nenaučí zhola nic.*“⁵⁷

Změna v organizaci římsko-katolického školství nastala díky zásadám záhaňského opata a školského reformátora Johanna Felbigra. Nové zásady byly vypracovány a vtěleny do tzv. Landschul-Reglementu v roce 1765, jež byl vydán pro katolické školy ve Slezsku a Kladsku. Pro zvyšování odbornosti učitelů byl zřízen seminář pro učitele. Učitelé měli znát vedle němčiny také mateřskou řeč žáků, což byla překážka zvláště pro německé učitele, kteří znali pouze němčinu. Školní docházka se stala povinnou, stejně jako příprava vyučujících. Mnohé školy byly opraveny a dobudovány, v některých obcích byly postaveny nové. O školství, které bylo dosud záležitostí církve, se začal zajímat stát. V roce 1789 pak vyšlo nařízení stanovující povinnost užívat výlučně němčinu jako vyučovací jazyk ve všech školách Horního Slezska. O rok dříve byla na gymnáziích zavedena maturita, byť do roku 1805 nebyla většinou uskutečňována.⁵⁸ Úroveň školství se za panování Fridricha II. poměrně zlepšila a stala se hlavním místem, kde byla realizována germanizace. Přesto si obyvatelé Hlučínska uchovávali moravský jazyk, byť jej používali doma a v kostele.

Určité zvolnění germanizačního tlaku a to nejenom ve školství, nastalo za vlády pruského krále Fridricha Viléma IV. Nové školské zákony umožnily opětovný návrat slovanských jazyků do školství. Vyučovalo se podle učebnic vydaných v Čechách a na Moravě. Rovněž došlo k většímu propojení církve se školstvím. Uvolnění poměrů využil i moravský buditel, kněz a spisovatel P. Cyprián Lelek, původem z Dolního Benešova. Vedle spisovatelské činnosti se věnoval také sběratelství slezských a slezsko-moravských písní a později byl dokonce zvolen do frankfurtského sněmu za okres Ratiboř.⁵⁹ Roku 1844 vydal pro moravské školy slabikář a o dva roky později začal vydávat moravsky psaný časopis Holubice. Zatímco vydávání časopisu Holubice muselo být brzy zastaveno, tak „Slabikář pro normální školy“ byl ze škol odstraněn až v roce 1873.⁶⁰

Éra svobodnějších školských poměrů skončila v průběhu 60. let 19. století, kdy pruská vláda ustanovila němčinu vyučovacím jazykem kromě hodin náboženství a kostelního zpěvu a její výuku nařídila od druhé třídy. Další zvýšení germanizačního tlaku na Hlučínsku pak nastalo po vzniku Německého císařství za éry kancléře Otto von Bismarcka.

⁵⁷ MAZUR, Arnošt. Školství v kulturně politickém boji. In FICEK, Viktor (ed). *Hlučínsko: příroda - lid - kultura*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě, 1958, s. 232.

⁵⁸ SCHOEPS: *Dějiny Pruska...*, s. 71.

⁵⁹ BENA, Jan Vojtěch. *Cyprián Lelek, nejprřednější kněz – buditel – učitel a zastánce Moravců*. Opava: Matice Opavská, 1922, s. 25-26.

⁶⁰ Tamtéž, s. 11.

2.3 Robotní povinnosti a pokusy o jejich zrušení

Připojení Hlučínska k Prusku přineslo sebou zásadní změny jak v oblasti politické, kulturní či náboženské, tak i v oblasti hospodářské. Nejbližší města Opava a Moravská Ostrava se nacházely pro ně již v zahraničí. Vývoz do rakouských zemí významně poklesl, což citelně zasáhlo řemeslníky a také obchodníky.

Nejvíce však poddané zatěžovaly vysoké robotní povinnosti vůči vrchnosti. Roboty, placení daní a služba vrchnosti stála nejvíce na bedrech sedlákům. První částečné ulehčení jim přineslo nařízení Fridricha II., jež stanovovalo robotování na panských pozemcích „pouze“ tři dny v týdnu a zakazovalo týrání bitím holí. Toto nařízení se však dodržovalo pouze na královských panstvích, naopak na šlechtických statcích nebylo příliš respektováno.⁶¹

Na počátku 19. století, v průběhu Napoleonských válek, se v Prusku prosadily reformní myšlenky v různých oblastech, nejvýznamnější pak v sociální oblasti. Velkou zásluhu na těchto reformách nesl Karl svobodný pán von und zum Stein. Nejvýznamnější reformou v sociální oblasti během jeho čtrnáctiměsíčního působení ve funkci ministra bylo beze sporu zrušení poddanství ze dne 9. října 1809. *Výnos týkající se vlastnictví a svobodného užívání pozemkového vlastnictví jakož i osobních vztahů vesnického obyvatelstva* – jinak známý také jako říjnový edikt, kromě zrušení dědičného poddanství přinesl např. také právo odchodu z půdy, svobodnou službu čeledi nebo možnost obyvatel měst kupovat šlechtické statky. Na druhou stranu výnosem zanikla panská povinnost postarat se o své poddané.

Svátek svatého Martina, tedy 11. listopad 1810, byl pak ve výnosu stanoven jako den zrušení poddanství ve všech zemích monarchie. *„Na svatého Martina tisíc osm set deset končí poddanství ve všech našich zemích. Po svátku svatého Martina 1810 existují pouze svobodní lidé.“*⁶²

Na Hlučínsku však ke slíbeným změnám nedošlo. Z toho důvodu vypuklo v Hlučíně a v Dolním Benešově v únoru roku 1811 povstání. Odtud se pak šířilo dále, až zasáhlo většinu Horního Slezska. K potlačení povstání byla z Ratiboře povolána jízda, která i přes tuhý odpor povstání krvavě potlačila.⁶³ V reakci na povstání byl ještě roku 1811 vydán tzv. regulační edikt, který sedlákům a zahradníkům přinesl svobodu za cenu odstoupení třetiny dědičně držené půdy a poloviny doživotně nebo dočasně propachtovaných pozemků. Pro oblast Horního Slezska byl edikt doplněn o ustanovení dotýkající se postavení tzv. zahradníků, kterým bylo stanoveno vícero povinností. Od roku 1813 dohlížela na provádění regulace v

⁶¹ PLAČEK, KOTLÁŘ: *Přehled dějin...*, s. 17.

⁶² SCHOEPS: *Dějiny Pruska...*, s. 99-100.

⁶³ MALOHLAVA, KÁŇA, MARIÁNEK: *Stručný přehled...*, s. 19.

Horním Slezsku generální komise, od roku 1832 pak byl příslušný pro okres Ratiboř soudní rada Reinhold.⁶⁴

Zrušení roboty, byť to byl postupný a déletrvající proces, přineslo sedlákům a rolníkům na Hlučínsku značné ulehčení, což dokládají i některé církevní památky postavené na památku zrušení roboty v Prusku.⁶⁵

2.4 Hlučínsko po vzniku Německé říše, další vlna germanizace

Vítězství Pruska nad Francií a vznik německého císařství v roce 1871 znamenalo novou etapu nejen v německých dějinách, ale také v dějinách Hlučínska. Prusko se stalo „pouhým“ spolkovým státem Německé říše, byť dle ústavy nejmocnějším. Pruský král se stal dle čl. 11 ústavy německým císařem, císaři pak bylo svěřeno právo jmenovat říšského kancléře.⁶⁶ Německo bylo sjednoceno a tím byl odstraněn problém územní roztržičnosti. Národnostní menšiny ovšem na území Německé říše zůstaly a staly se jedním z bodů politického zájmu nového německého kancléře Otto von Bismarcka. Trnem v oku se Bismarckovi stala i římskokatolická církev, se kterou byly menšiny Poláků a Moravců zvláště na území Horního Slezska, úzce spjaty. Proti římskokatolické církvi vedl tzv. Kulturkampf, který měl dostat církev pod státní kontrolu a omezit její vliv. V roce 1872 bylo zrušeno katolické oddělení při ministerstvu kultu a rovněž byl kněžím vydán zákaz vměšovat se do záležitostí státu. O rok později byly vydány tzv. květnové zákony, které podřídily vzdělávání a zaměstnávání katolických kněží státní kontrole. Pozdější zákony zavedly obligatorní občanský sňatek či umožnili vypovězení neposlušných kněží z říše.⁶⁷

Na proticírkevní opatření zareagovali němečtí katoličtí poslanci založením strany Centrum (něm. Deutsche Zentrumsparthei⁶⁸), která získala mnohé příznivce také na Hlučínsku. Bismarck původně nechtěl pronásledovat konkrétní církev, ale snažil se vést boj právě proti straně Centrum, kterou považoval za „protiříšskou“.⁶⁹ Jeden z nejvýznamnějších představitelů strany Centrum na Hlučínsku byl hlučínský děkan P. Hugo Stanke. Později se stal poslancem

⁶⁴ PLÁČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 13.

⁶⁵ Např. v obci Darkovice byla na památku zrušení roboty v Prusku postavena kaple zasvěcená sv. Floriánovi.

⁶⁶ *Gesetz betreffend die Verfassung des Deutschen Reiches* [online]. [cit. 24. listopadu 2011]. Dostupné na <<http://www.documentarchiv.de/ksr/verfksr.html>>.

⁶⁷ LOEWEINSTEIN, Bedřich. *Otto von Bismarck*. Praha: Svoboda, 1968, s. 137.

⁶⁸ Zajímavostí je, že strana Centrum přetrvávala až do dneška, byť je aktivní pouze v komunální politice. Více o straně Centrum viz <<http://www.zentrumsparthei.de>>.

⁶⁹ SCHOEPS: *Dějiny Pruska...*, s. 230.

v berlínském říšském sněmu za ratibořský okres. Podporoval zavedení moravštiny do škol a znalost němčiny a moravštiny u učitelů.⁷⁰

Snahy omezit vliv katolické církve přinesly na Hlučínsku zcela opačný efekt. Obyvatelstvo se k církvi přimklo ještě více. Velkou zásluhu na tom měl již dříve zmiňovaný moravský buditel, pozdější hlučínský kněz P. Cyprián Lelek, jehož slabikář psaný v moravském jazyce byl odstraněn téměř až po třech desetiletích v roce 1873 a nahrazen německým slabikářem.⁷¹ Značnou zásluhu na zachování moravštiny na Hlučínsku měly i Katolické noviny pro lid moravský v Pruském Slezsku vycházející od roku 1893.

Dalším státním zásahem a prostředkem pro zeslabení vlivu církve na školství a tím i vlivu vzdělávání národnostních menšin, bylo oddělení škol od církve. V roce 1872 bylo v Berlíně zrušeno katolické oddělení při ministerstvu vyučování a na školách byl zaveden státní dozor.⁷² Tak zároveň vedle boje proti katolické církvi probíhala na Hlučínsku i germanizace školství. V jejím rámci byla dále nařízením opolské vlády z 20. září 1872 moravština vyloučena ze všech škol na Hlučínsku. Němečtí učitelé dostali pokyny, v jakých případech mohou děti během vyučování používat svou mateřskou řeč. V roce 1875 bylo zrušeno i vyučování náboženství v mateřském jazyce a bylo vyučováno pouze v němčině.⁷³ V rámci urychlení a zefektivnění germanizace byli do škol posíláni němečtí učitelé z pruského vnitrozemí, kteří uměli pouze německy. Rovněž již do škol nastupovala generace učitelů vychovaná v pruském duchu.⁷⁴ Učitelům bylo také tzv. úřednickým výnosem z 12. dubna 1898 přikázáno, aby se kromě plnění svých povinností snažili posílit pruské vědomí, a to jak ve službě, tak i v soukromém životě.

Germanizace však, stejně jako tomu bylo i dříve, neprobíhala pouze ve školství. Úřady se snažily podporovat německou kulturu, německé osídlování a také péči o německého ducha a o získání obyvatelstva pro pruskou státní myšlenku. Dne 3. listopadu 1894 byl pro podporu německví ve východních provinciích vytvořen tzv. Verein zur Förderung des Deutschtums in den Ostmarken, později přejmenován na „Der deutsche Ostmarkenverein.“ O rok později se datuje vznik místní organizace ve Slezsku. Zatímco měla tato organizace ve Slezsku na přelomu 19. a 20. století 22 místních skupin s téměř 3000 členy, tak o pět let později byl počet skupin dvojnásobný. V roce 1914 to již bylo 68 místních skupin s téměř 12000 členy.⁷⁵ Z

⁷⁰ CHRÁSTECKÝ, Metoděj. *Hlučínsko, Valticko, Vitorazsko...: podobná minulost: historie, obce, atraktivita*. Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2008, s. 19.

⁷¹ MALOHLAVA, KÁŇA, MARIÁNEK: *Stručný přehled...*, s. 21.

⁷² MAZUR: *Školství v kulturně...*, s. 232.

⁷³ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 23.

⁷⁴ MALOHLAVA, KÁŇA, MARIÁNEK: *Stručný přehled...*, s. 28.

⁷⁵ Více o působení této organizace v provincii Slezsko viz GENTZEN, F. H. *Die Hakatisten: Der Dtsch Ostmarkenverein (1894-1934)*. Berlin: 1966, s. 162-172.

iniciativy tohoto spolku vznikaly v jednotlivých vesnicích Hlučínska německé spolky. Vedle spolku válečných veteránů, hasičů či zahrádkářů vznikaly také četné mládežnické spolky. Tak např. dobrovolní hasiči se sdružovali ve spolku Freiwillige Feuerwehr a váleční veteráni ve spolku nazvaném Kriegsverein. Kromě svého primárního cíle měly tyto spolky působit ve velkoněmeckém duchu a utužovat němectví.⁷⁶

Od roku 1903 probíhaly na Hlučínsku akce k povznesení lidového blahobytu. Při slavnostních příležitostech byly pořádány lidové večerní zábavy, zakládány lidové knihovny a pokračovací školy s domovy mládeže. Tyto akce byly řízeny z krajského ústředí v Ratiboři (Kreisverein für Volkswohlfahrtspflege). Všechny obce pak byly členy spolku.⁷⁷ Podobný smysl měl i zákon z 19. dubna 1908, který dovoľoval používání moravštiny a polštiny na veřejných schůzích a shromážděních jen v případě, pokud měl příslušný okres 60% obyvatel dané konkrétní jazykové skupiny. Takový okres ovšem v Horním Slezsku nebyl.⁷⁸ Moravština tak byla ze života téměř vyloučena. Používala se už jen doma a v kostele. Důležitost němčiny pro obyvatele Hlučínska podporovala i skutečnost, že mnoho obyvatel Hlučínska si zajišťovalo obživu v německém vnitrozemí, kde by si s moravštinou sotva vystačili.

Další zesílení germanizačního tlaku na obyvatelstvo Hlučínska umožnilo královské nařízení ze dne 12. března 1913, které prohlásilo pohraniční okresy vládního obvodu Opole za národně ohrožené.⁷⁹

Těsně před první světovou válkou tak na Hlučínsku vyrostla nová generace vychovaná v pruském duchu. Zнала sice moravskou řeč, dokonce pro většinu byla moravština stále řečí mateřskou, ale svým národním uvědoměním a smýšlením patřila tato generace plně k Německu.

⁷⁶ PLAČEK, KOTLÁŘ: *Přehled dějin...*, s. 37.

⁷⁷ MAZUR: *Školství v kulturně...*, s. 237.

⁷⁸ PLAČEK, KOTLÁŘ: *Přehled dějin...*, s. 38.

⁷⁹ PLAČEK: *Prajáci aneb...*, s. 29.

3 Připojení Hlučínska k Československu

Obyvatelé Hlučínska se během více než 170 letého soužití s pruským, resp. později s německým státem stali německy smýšlejícími lidmi. Většina obyvatel si sice zachovala moravštinu jako svůj mateřský jazyk, ale používala jej pouze doma a v kostele. Všude jinde používali němčinu. Zcela si osvojili německý smysl pro pořádek a disciplínu a pečlivě jej zachovávali. To všechno se mělo změnit s prohranou válkou. Poražené Německo bylo nuceno přijmout tvrdé hospodářské a územní požadavky vítězných států Dohody i jejich spojenců. Rovněž požadavku představitelů Československa na připojení Hlučínska k Československé republice bylo ze strany spojenců vyhověno a Hlučínsko se tak stalo součástí mladé Československé republiky.

Československá státní moc se mylně domnívala, že obyvatelstvo připojení k bývalé vlasti uvítá. Neuvítalo. Ba naopak. Pruští Moravci, jak se obyvatelům Hlučínska také říkalo, se snažili spojení s Československem zabránit všemi dostupnými prostředky. Psaly se oficiální žádosti představitelům států Dohody, dále pak stížnosti, byly uskutečněny demonstrace či neoficiální plebiscit, avšak všechny pokusy byly neúspěšné.

Na „staronovou“ zemi si Hlučíňané zvykali poměrně těžko. Rozdílná kultura a náboženství, poté i zhoršená hospodářská situace a také i ne úplně vhodný přístup státní moci k problémům Hlučínska – to byly hlavní důvody poměrně velké nedůvěry ze strany obyvatel Hlučínska k mladému Československu a také opětovného značného růstu proněmeckých sympatií především v 30. letech 20. století.

3.1 Pařížská mírová konference

Dne 11. listopadu 1918 bylo mezi vítěznými státy Dohody a poraženými Ústředními mocnostmi v Compiègne podepsáno příměří. Podle původního předpokladu států Dohody se měla mírová konference konat do třiceti dnů od podepsání příměří. Po vzájemné dohodě předsedů vlád Francie, Velké Británie a zástupce prezidenta USA začala jednání až v lednu 1919.⁸⁰ Oficiálně pak začala Pařížská mírová konference 18. ledna 1919. Jednání se zúčastnilo 27 států a pět britských dominií. Rusko nebylo pozváno a Srbsko a Černá Hora se

⁸⁰ DEJMEK, Jindřich, KOLÁŘ, František. *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů: Karolinum: Historický ústav Akademie věd ČR, 2001, s. 24.

neúčastnilo.⁸¹ Rozhodující postavení mělo pět vítězných mocností, mezi které patřily USA, Velká Británie, Francie, Itálie a Japonsko. Těchto pět států Dohody se prohlásilo za státy se všeobecnými zájmy. Ostatní vítězné státy, mezi které se řadilo i Československo, tvořily kategorii se zvláštními zájmy. Tyto státy se mohly účastnit jednání, která se jich dotýkala. Poražené státy doufaly, že budou přizvány alespoň v průběhu konference, avšak marně. Stejně tak byla účast odepřena i sovětské vládě.⁸² V třetí kategorii byly státy, které přerušily diplomatické styky s německou koalicí. Jejich zástupci se směli účastnit těch jednání, která se jich dotýkala. Poslední kategorii tvořily neutrální státy, které se mohly vyjádřit ústně či písemně v případě, pokud byly pozvány k jednání nejméně jednou vítěznou mocností.⁸³ Výsledkem této konference bylo podepsání mírových smluv s poraženými státy a nové uspořádání Evropy.

Rozhodujícím orgánem na mírové konferenci byla Nejvyšší rada. Tvořili ji ministerští předsedové a ministři zahraničí pěti vítězných mocností. Po krátké době se však Nejvyšší rada zúžila poté, co ji opustilo Japonsko a Itálie.⁸⁴

Dne 23. ledna 1919 tato rada rozhodla, že stát, jenž chce na mírové konferenci uplatňovat územní nároky a jiné požadavky, tak je musí do deseti dnů písemně předložit. Československo na mírové konferenci zastupoval předseda vlády Karel Kramář, který delegaci vedl a Edvard Beneš, který byl mluvčím delegace. Právě on byl hlavní postavou československé delegace. Spojenectvím s Francií viděl Beneš velké možnosti prosazení československých požadavků. Správně se domníval, že Francii a Československo spojuje přání na co možná největším oslabení vlivu Německa ve střední Evropě.⁸⁵ Za účelem sepsání územních i jiných požadavků bylo ve francouzštině sepsáno jedenáct memorand⁸⁶, které byly 5. února 1919 Benešem předneseny Radě deseti. Československo požádalo o připojení Podkarpatské Rusi, dále připojení Vitorazska a Valticka, Kladska a také Hlubčicka a Hlučínska. Za Kladsko byli ochotni přistoupit k dílčím změnám na československo-německé

⁸¹ KLIMEK, Antonín. *Jak se dělal mír roku 1919: Československo na konferenci ve Versailles*. Slovo k historii samostatná příloha deníku Svobodné slovo. Praha: Melantrich, 1989, s. 14.

⁸² DEJMEK, KOLÁŘ: *Československo na pařížské...*, s. 24.

⁸³ SCHELLE, Karel. *Erster Weltkrieg und die Pariser Friedenskonferenz*. München: GRIN, 2009, s. 31.

⁸⁴ ČAPKA, František. *Versailleská mírová konference a Československo*. Brno: CERM, 1999, s. 8.

⁸⁵ KLIMEK: *Jak se dělal...*, s. 24.

⁸⁶ Zajímavostí je, že memoranda za první republiky ani dlouho po roce 1945 nevyšla v českém jazyce. První český překlad byl prezentován až na konferenci Politika Beneše a střední Evropa, kterou pořádal Institut pro středoevropskou politiku ve dnech 11. - 13. 9. 1992 v Praze. Viz GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Memoranda československé vlády na pařížské mírové konferenci 1919 - 1920 – mýty a fakta* [online]. CS-magazín, září 2009 [cit. 5. prosince 2011]. Dostupné na <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2009091028>>.

hranici. Jako argumenty byly uváděny historickoprávní, národnostní, strategické, komunikační a jiné důvody.⁸⁷

Představitelé vítězných států neměli zásadních připomínek a výsledkem bylo ustavení Komise pro československé záležitosti. Kvůli posouzení určitých sporných bodů byla ještě zřízena Hraniční podkomise. Po vícero jednání Komise i Podkomise byla Nejvyšší radě odevzdána zpráva, jež rozebírala československé požadavky. Dne 4. dubna 1919 se tato zpráva dostala na program Nejvyšší rady a ta ji překvapivě bez větších výhrad přijala. Překvapivě z toho důvodu, že v březnu 1919 se situace mezi vítěznými státy Dohody stala napjatější. Zatímco představitelé Francie na jedné straně upřednostňovali při řešení hraničních problémů strategické důvody, tak představitelé Spojených států a Velké Británie na straně druhé preferovali řešení dle etnického principu.⁸⁸ Nicméně Československu byly přiznány kromě českých zemí také Slovensko, Podkarpatská Rus, Valticko, Vitorazsko a nechybělo ani Hlučínsko.⁸⁹

Problematice Hlučínska a jiným oblastem Horního Slezska bylo věnováno memorandum osmé, nazvané *La Haute Silésie Tschéque (Région de Ratibor)*, (České Horní Slezsko, Ratibořská oblast). Konkrétně memorandum požadovalo připojení území Pruského Slezska mezi Opavskem a Těšínskem, vymezený na severu Osoblahou, Hlubčicemi, Bavorovem, Ratiboří, Rybníkem, Žáry, Porembou a Loukovem. Značným nedostatkem vymezení byla skutečnost, že oblast zahrnovala i kraje, ve kterých žili desetitisíce Němců a Poláků. Tak např. v kraji Rybník tvořili Poláci 82, 5% obyvatelstva, v kraji Pless to bylo dokonce 86, 6 %. Na tuto skutečnost upozorňovali polští i němečtí delegáti. Hlučínsko pak tvořilo značnou část Ratibořského kraje. V Ratibořském kraji žilo vedle obyvatel Hlučínska značné množství Poláků, z celkového počtu to bylo 43, 7 %.⁹⁰ Československá vláda tak vedle Hlučínska a Hlubčicka požadovala i značnou část Ratibořska včetně měst Ratiboř, Rybník či Vladislav. Tato skutečnost vyvolala značné protesty proti připojení k Československu, přičemž ten největší se uskutečnil v Ratiboří dne 14. května 1919.⁹¹

Osmé memorandum je členěno do tří oddílů, přičemž každý z nich obsahuje určité důvody k připojení Hlučínska k Československu.

⁸⁷ MALÝ a kol: *Dějiny českého...*, s. 328.

⁸⁸ DEJMEK, KOLÁŘ: *Československo na pařížské...*, s. 27.

⁸⁹ KLIMEK: *Jak se dělal...*, s. 34.

⁹⁰ GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Připojení Hlučínska k ČSR*. [online]. CS-magazín, duben 2010 [cit. 7. prosince 2011]. Dostupné na <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2010041021>>.

⁹¹ GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Krátký přehled dějin Slezska a národností otázky regionu* [online]. Go east, 5. září 2009 [cit. 7. prosince 2011]. Dostupné na <http://www.go-east-mission.net/dateien/cz/187_020909.pdf>.

První oddíl rozvádí *Historické důvody* připojení Hlučínska k Československu. Tvrdí se v něm, že Hlučínsko, které je součástí starého Horního Slezska, je spolu s Dolním Slezskem již po staletí součástí československého státu. Dalšími tvrzenými důvody k připojení tohoto území k Československu se týkají jazyka zdejších obyvatel. Tvrdí se zde, že poté, co latina vyšla z užívání, užívalo obyvatelstvo již od dob husitů jen písemnou češtinu a to v kostele, ve škole i ve správních odvětvích. Dále se píše, že toto obyvatelstvo, které se pojmenovalo Moravci, si zachovalo uvědomění jednoty s Čechy obývajícími zbytek Opavska.⁹²

Druhý oddíl je nazván *Etnografické a statistické důvody*. V něm je napsáno, že území rozprostírající se jihovýchodně od Osoblahy až k Odře, jež ubíhá nad Hlubčicemi, obývá české obyvatelstvo, jež v mnohých obcích tvoří 90% obyvatel a které sebe samo označuje za moravské.⁹³

V posledním oddílu jsou obsaženy *Ekonomické důvody*. Hned úvodní věty stanoví, že „Československá republika si nárokuje Horní Slezsko převážně z hospodářských důvodů. Jako průmyslový stát potřebuje uhlí, na které je Horní Slezsko velmi bohaté.“⁹⁴ Dále je psáno, že ostravsko-karvinská uhelná pánev je jen velmi malý okraj ložisek Horního Slezska. Proto Československá republika požaduje jen nepatrnou část uhelných ložisek Horního Slezska, přičemž Polsku ponechá nejméně pětinasobnou produkci. Československo potřebuje uhlí, neboť ostravská ložiska budou brzy vyčerpána.⁹⁵ Je zajímavé, že československá vláda tehdy předjímala skutečnost, že Polsko obdrží od Německa hornoslezské uhelné doły, to se však nestalo. Potvrzení skutečnosti, že stěžejními důvody připojení Hlučínska k Československu jsou důvody ekonomické, dokládá v závěrečném shrnutí věta, že „hospodářské důvody jsou nejdůležitější.“⁹⁶

Mnohé z výše uvedených důvodů se zdají být spornými. Je pravdou, že Hlučínsko bylo součástí Horního Slezska, které pak bylo součástí Koruny české, avšak argument příslušnosti k československému státu těžko obstojí, když vznikl teprve roku 1918. Obyvatelstvo Hlučínska jakožto součást Opavska zažilo po roce 1318 postupné vydělování z Moravy a pozdější příklon ke Slezsku. Na památku své dávné příslušnosti k Moravě se obyvatelé Hlučínska během svého soužití v Prusku sice označovali za pruské Moravce hovořící

⁹² Beneš-Memoranden zur Pariser Friedenskonferenz 1919/1920: Memorandum Nr. 8: Das tschechische Oberschlesien (Gegend von Ratibor) [online]. Forost Ungarisches Institut. 2009 [cit. 7. prosince 2011]. Dostupné na <<http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19180000-8.pdf>>.

⁹³ BOLLACHER: *Das Hultschiner Ländchen...*, s. 21.

⁹⁴ Beneš-Memoranden zur Pariser, op.c. [online]. [cit. 7. prosince 2011]. Dostupné na <<http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19180000-8.pdf>>.

⁹⁵ Tamtéž

⁹⁶ BOLLACHER: *Das Hultschiner Ländchen...*, s. 28-29.

moravsky, avšak dát rovnítko mezi ně a Čechy je téměř nemožné. Navíc připojení k Prusku se událo v době, kdy ještě neproběhlo národní obrození. Obyvatelé Hlučínska mluvili sice moravsky, avšak od připojení Hlučínska k Prusku se tento jazyk nevyvíjel a nová slova byla přejímána z němčiny. Téměř dvousetletá příslušnost k Prusku a prováděná germanizace udělala z obyvatel německy smýšlející občany, tzv. deutsch gesinnt, byť moravština většinou zůstala jako jejich mateřský jazyk. Výstižně si k problematice spojení Hlučičanů s ČSR pokládá řečnickou otázku E. Bollacher⁹⁷, když píše: „*Kde je spojení obyvatel Hlučínska s českým národem ve vzájemném kulturním a duševním vztahu, když během příslušnosti Hlučínska k Německé říši nebyly na jeho území čteny ani jedny české noviny?*“⁹⁸

Československá vláda v Memorandu č. VIII neskrývala skutečnost, že hlavními důvody připojení Hlučínska a celé ratibořské oblasti k Československu byly důvody hospodářské. V závěrečném shrnutí je rovněž psáno, že velkými zásobami uhlí nacházejícími se v této oblasti by se totiž Československo dostatečně zabezpečilo do budoucna. Jak je již uvedeno dříve, schválila Nejvyšší rada československé požadavky na připojení Hlučínska bez větších výhrad.

Dne 7. května 1919 byl Německu předložen text mírové smlouvy. Většina požadavků v mírové smlouvě byly pro Německo nepřijatelné. Z toho důvodu německá delegace předala dne 29. května 1919 stanoviska a protinávrhy, jež byly uvedeny memorandem německého ministra zahraničí Ulricha von Brockdorff-Rantzau, jež celou delegaci vedl. K otázce Horního Slezska německá vláda napsala toto: „*Horní Slezsko. Je to státoprávní, územní a hospodářskou součástí Německé říše, které se bez něj nemůže obejít, zatímco Polsko ho nepotřebuje.*“⁹⁹ Francouzský premiér Georges Clemenceau v odpovědi psané jménem Spojenců, jež byla předána německé delegaci dne 16. června 1919, setrval na dosavadních požadavcích a německé protinávrhy odmítl. Německá delegace na protest opustila Paříž. Političtí a vojenští představitelé Německa se po zhodnocení situace dohodli, že odmítnutí mírové smlouvy by pro Německo znamenalo katastrofu v podobě vojenské okupace a vzniku revoluce. Německá vláda se rozhodla podat 20. června 1919 demisi. O den později nová německá vláda vedená Gustavem Bauerem jeho ústy oznámila ochotu podepsat mírovou smlouvu.¹⁰⁰ Mírová smlouva mezi vítěznými státy a Německem pak byla podepsána 28.

⁹⁷ BOLLACHER: *Das Hultschiner Ländchen...*, s. 21.

⁹⁸ Jediné v moravštině vycházející noviny na území Hlučínska byly Katolické noviny. Viz PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 35.

⁹⁹ PROKŠ, Petr. Německo na cestě od vítězství v Brestu Litevském k porážce ve Versailles (1918-1919). In DEJMEK, Jindřich (ed). *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav, 2011, s. 80.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 86.

června 1919. Vedle ztráty kolonií, hospodářských a vojenských omezení bylo Německo také uznáno za viníka války a přišlo také o značnou část svého území včetně Hlučínska. Mírová konference rozhodla, že Hlučínsko bude připojeno k Československu bez hlasování. Vlastní Ratibořsko pak bylo na základě výsledků hornoslezského plebiscitu rozděleno pařížským rozhodnutím ze dne 20. října 1921 mezi Polsko a Německo tak, že západní část s městem Ratiboř zůstala v Německu, východní část s městem Rybníkem připadla Polsku.¹⁰¹

Pro Československou republiku znamenalo podepsání mírové smlouvy vedle částečných územních zisků také uznání z hlediska mezinárodního práva za nezávislý a suverénní stát se stanovením jeho základní hranice.¹⁰²

3.2 Ustanovení mírové smlouvy týkající se Hlučínska

Československu byl v mírové smlouvě věnován sedmý oddíl pod názvem „Stát československý“, článek 81 až 86. Smlouva je dodnes součástí českého právního řádu pod označením 217/1921 Sbírky zákonů a nařízení (dále jen „Sb.“) Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919.

Hlučínska, resp. jižního Ratibořska, jak bylo tehdy toto území označováno, se ve smlouvě týkalo několik článků. Dle článku 83 se Německo vzdává všech práv a právních titulů na část slezského území, tj. na Hlučínsko. Dále jsou vymezeny hranice území, které má připadnout Československu. Jelikož však toto vymezení nebylo zcela přesné, předvíдалa smlouva v daném článku vznik komise, jež měla určit hraniční čáru na místě samém. O vymezení hranic a jejich pozdějších změnách bude řeč později.

Článek 84 řešil otázku státní příslušnosti. Podle něj „*státního občanství československého nabudou ipso facto, ztrácejíce státní občanství německé, příslušníci němečtí usazení na některém z území, jež jsou uznána za součásti státu československého.*“¹⁰³ Obyvatelé Hlučínska tedy automaticky nabyli československou státní příslušnost, přičemž ztratili státní příslušnost německou. Příslušný zákon doplňující a pozměňující tehdejší ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství byl vydán až 9. dubna 1920 jako ústavní zákon č.

¹⁰¹ RATIBOŘSKÝ: *Češi na Ratibořsku...*, s. 8.

¹⁰² DEJMEK, KOLÁŘ: *Československo na pařížské...*, s. 27.

¹⁰³ *Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol podepsané ve Versailles dne 28. června 1919 [online].* Portál veřejné správy České republiky [cit. 11. února 2012]. Dostupné na <http://www.portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701/cmd/ad/c/313/ce/10821/p/8411/s.155/701?PC_8411_1=217/1921&PC_8411_ps=10#10821>.

236/1920 Sb. Ve vztahu k Německé říši nabytí účinnosti 10. ledna 1920.¹⁰⁴ Měl tedy zpětnou účinnost. Ustanovení § 1 odst. 2 stanoví, že československými občany jsou bývalí státní občané říše Německé, kteří mají své řádné bydliště na územích, která náležela dříve k říši Německé a která od ní připadnou k republice Československé.¹⁰⁵

Těm, co se nechtěli stát československými občany nebo nechtěli přijít o německou státní příslušnost, umožnil článek 85 mírové smlouvy optovat pro německou státní příslušnost do dvou let od nabytí účinnosti smlouvy. Do jednoho roku od provedení opce pak byli povinni se přestěhovat do Německa. Stanovení lhůty bylo pokládáno jako úspěch československé diplomacie, neboť např. v Polsku obdobná lhůta nebyla stanovena.¹⁰⁶ Předmětný článek smlouvy dále stanovil pro optanty možnost ponechání nemovitého majetku na území Československa. Co se movitých věcí týče, směli si je optanti vzít sebou, aniž by platili poplatky z vývozu či dovozu. Možnost opce ve prospěch Německa využilo 4666¹⁰⁷ obyvatel Hlučínska, což odpovídalo necelým deseti procentům všech obyvatel. Jiné zdroje¹⁰⁸ hovoří o 4604 osobách. Toto číslo odpovídalo 25% obyvatel oprávněných k opci, tedy optovala čtvrtina obyvatel starších 18 let. Takto vysoké číslo nebylo dosaženo na žádném, Německem odstoupeném území, kde opce probíhaly.¹⁰⁹ Většina optantů se usídlila v Horním Slezsku poblíž hranic s Československem a spolu s dalšími lidmi pocházejícími z Hlučínska zakládali četné spolky. Optanti se sdružovali ve spolku Verband heimattreuer Hultschiner, další spolek se nazýval Verband heimatliebender Hultschiner, jenž v roce 1922 sdružoval 7000 členů. Stejněho roku vznikl ještě Reichsverband heimatliebender Hultschiner. Tento spolek vznikl pod patronací nadace Deutsche Stiftung, která spolkům poskytovala finanční prostředky a vydávala časopis Der treudeutsche Hultschiner.¹¹⁰

Mnozí optanti se však nevystěhovali ani po uplynutí stanovené lhůty. Hlavním důvodem byla skutečnost, že nedokázali sehnat práci a ubytování. Někteří tak zůstávali v Československu bez příslušného povolení a záleželo pouze na československých úřadech, zda jim další pobyt povolí. Optanti z toho důvodu založili dne 27. září 1925 spolek Domov hlučínských optantů. Ustavující schůze se dle prezenční listiny zúčastnilo 120 optantů. Část z nich již opětovně nabytí československé státní občanství, jiní pak měli úmysl jej získat.

¹⁰⁴ Srov. ustanovení § 20 ústavního zákona č. 236/1920 Sb. a Protokol k Mírové smlouvě č. 217/1921 Sb.

¹⁰⁵ Viz též Smlouvu o státním občanství mezi republikou Československou a říší Německou ze dne 29. června 1920, pod označením č. 308/1922 Sb.

¹⁰⁶ PLÁČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 41.

¹⁰⁷ GAWRECKI a kol: *Dějiny Českého Slezska...*, s. 342.

¹⁰⁸ PLÁČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 41.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁰ GAWRECKI a kol: *Dějiny Českého Slezska...*, s. 342.

Československé úřady se všemožně snažily podpořit tento spolek, zvláště pak před blížícími se parlamentními volbami, avšak stěží se mohl tento spolek rovnat spolku Verband heimatliebender Hultschiner, jenž sdružoval optanty vystěhované do Německa.¹¹¹

3.3 Vymezení hranic a připojení obcí Hat' a Píšť k Československu

Dříve zmíněný článek 83 Versaillské mírové smlouvy vymežil oblast Hlučínska, které mělo připadnout Československé republice, takto: „*Německo se vzdává ve prospěch státu československého všech práv a právních titulů na část území slezského takto vymezenou: počínaje od bodu položeného asi 2 km na jihovýchod od Ketře (Katscher), na hranicích mezi krajem hlubčickým a ratibořským: hranice mezi těmito dvěma kraji; poté stará hranice mezi Německem a Rakouskem-Uherskem až k bodu ležícímu na Odře přímo na jih od železnice Ratiboř-Bohumín; poté směrem severozápadním až k bodu ležícímu asi 2 km na jihovýchod od Ketře: čára, jež bude určena na místě samém a která míjí na západě Chřenovice (Kranowitz). Komise složená ze sedmi členů, z nichž pět bude jmenováno Čelnými mocnostmi spojenými a sdruženými, jeden Polskem a jeden státem československým, bude ustavena do čtrnácti dnů po tom, kdy nabude působnosti tato smlouva, aby určila na místě samém hraniční čáru mezi Polskem a státem československým. Rozhodnutí komise stanou se většinou hlasů a budou závazná pro zúčastněné strany“.¹¹²*

Z výše uvedeného vyplývá, že vymezení oblasti nebylo zcela přesné, neboť hranice mezi Československem a Německem byla vymezena čárou dle pravítka a ta protínala katastry několika obcí. O osudu těchto obcí pak měla rozhodnout na místě samém mezinárodní komise.

Francouzský generál Le Ronde, člen francouzské mírové delegace a pozdější prezident plebiscitní komise pro Horní Slezsko, zakreslil na mapě hranice Československa a Německa takovým způsobem, že čárou spojil město Bohumín s městem Ketř. Tato hranice však byla na přání německého zástupce pozměněna tak, aby obec Chřenovice (něm. Kranowitz) byla vyňata z území, jež měla připadnout Československu. Tímto způsobem vymezená hraniční čára však i přesto nebyla vůbec ideální, neboť protínala katastry tří obcí, a sice katastr obce

¹¹¹ PLAČEK, Vilém, PLAČKOVÁ, Magda. *Ludgeřovice v sedmi staletích*. Ludgeřovice: František Maj, 2003, s. 134.

¹¹² *Článek 83 Mírové smlouvy...* [online]. Portál veřejné správy České republiky [cit. 11. února 2012]. Dostupné na <http://www.portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_p=83&PC_8411_l=217/1921&PC_8411_ps=10#10821>.

Hať, obce Píšť a dnes k Polsku patřící obce Ovsíště.¹¹³ Kromě toho zůstalo za takto vytyčenou hranicí na území Hlubčicka čtrnáct „moravských“ obcí a čtyři smíšené, dalších šest obcí zůstalo za hranicí na území, jež podléhalo pozdějšímu plebiscitu. Většina obyvatel těchto šesti „moravských“ obcí však hlasovala pro setrvání u Německa, pro Polsko pouze 244 osob.¹¹⁴

Lze souhlasit s kritickým názorem, že „*zatímní hranice byla stanovená způsobem koloniálním, tedy čarou dle pravítka, bez ohledu na zájmy kmenové i hospodářské (roztržení několika panství)*“.¹¹⁵

Z tohoto důvodu smlouva v článku 83 předvíдалa vznik sedmičlenné komise, která měla hranice vytyčit na místě samém. Tato komise nesla název „Mezispojenecká vládní a hlasovací komise pro Horní Slezsko“.¹¹⁶ Vedle pěti zástupců jmenovaných čelnými spojenými mocnostmi měla svého zástupce také Československá republika a Polsko. Polský zástupce byl členem komise z toho důvodu, že se předpokládalo, že se Polsko stane sousedním státem poté, co o tom rozhodnou občané v připravovaném hornoslezském plebiscitu. Polský zástupce se s československým zástupcem dohodli, že všechny tři výše jmenované obce připadnou Československu. Souhlas s tímto řešením pak vyslovili i ostatní členové komise. Následkem bylo vynětí obcí z hornoslezského pásma, ve kterém se uskutečnil plebiscit.¹¹⁷

Obyvatelé výše citovaných obcí se snažili o to, aby jim byla dána možnost vyjádřit se k této otázce v připravovaném hornoslezském plebiscitu. Za tímto účelem se dne 18. června 1920 ke generálu Le Rondemu vypravila delegace tří obcí pod vedením německého plebiscitního komisaře, Dr. Reinholda Weigela. Generál delegaci ujistil o snaze prosadit jejich požadavek. Velvyslanecká konference, jež rozhodovala místo Nejvyšší rady, stanovila 7. července 1920, že zmíněné obce se mohou zúčastnit hornoslezského plebiscitu. Ani ne o tři týdny později, konkrétně 26. července, rozhodla tatáž konference pod tlakem československé diplomacie takto: „*Kdyby měl kraj ležící severně od stanovené hraniční čáry připadnout v důsledku plebiscitu Polsku, připadnou ty tři vesnice bez dalšího ČSR. Kdyby se však tento kraj v důsledku plebiscitu stal německý, byla by hranice stanovena definitivně teprve po zvážení námitek, které by mohla německá vláda v této věci přednésti.*“¹¹⁸ Tento zvrát vyvolal ve všech třech obcích silné protesty. Dne 3. srpna 1920 opět intervenovala delegace u generála Le Ronda. Ten jí slíbil, že zmíněné obce budou pod jeho ochranou a nebudou moci být obsazeny

¹¹³ PLAČEK, KOTLÁŘ: *Přehled dějin...*, s. 42.

¹¹⁴ PLAČEK, Vilém. *Prajáci II, aneb Hlučínsko ve staronové vlasti 1920-1938*. Háj ve Slezsku: Maj-Tiskárna, 2007, s. 19.

¹¹⁵ GRÖGER-CHOCHOLATÝ: *Připojení Hlučínska k ČSR*, op.c. [online]. [cit. 13. února 2012]. Dostupné na <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2010041021>>.

¹¹⁶ BOLLACHER: *Das Hultschiner Ländchen...*, s. 36.

¹¹⁷ PLAČEK: *Prajáci aneb...*, S. 52.

¹¹⁸ PLAČEK: *Prajáci II, aneb...*, s. 54.

československou armádou. Situace se tak změnila až poté, co obyvatelstvo v hornoslezské plebiscitní oblasti vyjádřilo přání setrvat u Německa. Polského člena komise nahradil německý zástupce Dr. Göppert. Stanovisko komise se však za tu dobu nezměnilo a komise dne 19. prosince 1922 i přes námitky německého zástupce rozhodla, že obec Hať připadne Československu, zatímco obec Ovisště zůstane v Německu. Proti rozhodnutí protestovala jak obec Hať, tak i slezský zemský sněm a také německá vláda. Předseda Velvyslanecké konference Raymond Poincaré prohlásil, že *„dřívější rozhodnutí komise muselo být dodrženo a že delimitační komise není povinna sdělovat zúčastněným vládám důvody svého rozhodování“*.¹¹⁹

O osudu obce Píšť rozhodla komise až 14. března 1923 a rovněž rozhodla ve prospěch Československa. V obci Hať i v obci Píšť vyvolalo rozhodnutí komise mohutné protesty a byly zasílány protestní nóty jak Společnosti národů, tak i neutrálním státům.¹²⁰

Členové hraniční komise opět nevzali v potaz přání obyvatel třech obcí, aby se o příslušnosti obcí konalo lidové hlasování. Nevzali v potaz ani výsledek dobrovolných lidových hlasování, jež se uskutečnila. Dne 11. června 1920 se konala ve všech zmiňovaných obcích veřejná shromáždění, jež vyústila v dobrovolné lidové hlasování. V obci Hať se hlasování zúčastnilo z 937 oprávněných osob 865, přičemž 859 hlasovalo pro Německo a 6 pro Československo. V obci Píšť hlasovalo pro setrvání u Německa 936 osob, pro připojení k Československu 10 osob. V obci Ovisště se vyjádřilo pro Německo 449 obyvatel, tři osoby hlasovaly pro připojení k Československu.¹²¹

Připojením obcí Hať a Píšť a jejich následným obsazením bylo i přes nesouhlas většiny obyvatel dovršeno připojení Hlučínska k Československu.

3.4 Reakce obyvatelstva na rozhodnutí o připojení Hlučínska k ČSR

S připojením Hlučínska se jeho obyvatelé Hlučínska nechtěli smířit. Hned poté, co se z oficiálních zdrojů dověděli výsledek jednání, začala na Hlučínsku, ale i v celém Horním Slezsku vznikat proněmecká agitace a kampaň ve prospěch Německa. K tomu sloužily letáky, tisk, přednášky, ale například i osobní rozhovory. Hlučínské ženy se s písemnou prosbou proti připojení obrátily na samotného papeže. Někteří němečtí vojenští činitelé dokonce nabízeli za uskutečnění plebiscitu na Hlučínsku vojenskou podporu v případě ozbrojeného konfliktu o

¹¹⁹ PLAČEK: *Prajáci aneb...*, s. 53.

¹²⁰ PLAČEK, KOTLÁŘ: *Přehled dějin...*, s. 43.

¹²¹ BOLLACHER: *Das Hultschiner Ländchen...*, s. 37.

Těšínsko.¹²² Hlavní zásluhy na kampani proti připojení Hlučínska k Československu měl již dříve zmíněný Dr. Reinhold Weigel z Kravař. Z jeho iniciativy vznikl ještě roku 1919 Německo-moravský lidový svaz, německy Deutsch-mährischer Volksbund.¹²³ Jeho hlavním posláním bylo usilovat o uznání němčiny a moravštiny jako úředních jazyků, o zachování práv náboženských společností, o zachování práv německé menšiny v oblasti a o další oprávnění. Svaz měl pobočky v jednotlivých obcích Hlučínska a skrze ně rozšiřoval své myšlenky. Vedle těchto činností se lidový svaz v době po připojení Hlučínska velkou měrou podílel na vedení protičeské kampaně.

Delegace vedená Dr. Weiglem navštívila v roce 1919 vedoucího francouzské mise generála Duponta v Berlíně, dále poslala protestní dopis na ministerstvo zahraničí Francie, Velké Británie a USA či navštívila mezispojeneckou vojenskou komisi v Glivicích. Posledním pokusem zabránit připojení Hlučínska k Československu bylo jednání s československou vládou. Ministerský předseda Vlastimil Tusar však sdělil delegaci odmítavé stanovisko.¹²⁴ Svaz se obrátil dokonce i na prezidenta Masaryka, ale dostalo se mu „*zdvořilé, avšak jasně odpovědi odmítavé*“.¹²⁵ Poté, co se ukázalo, že připojení Hlučínska k Československu nikdo nezabrání, žádal Německo-moravský lidový svaz konání plebiscitu. V neoficiálním referendu mělo vyslovit celých 93,7 % obyvatel Hlučínska přání zůstat v rámci Německa.¹²⁶

Velký vliv na názory obyvatel Hlučínska měla prohlášení a celkově postoj duchovních katolické církve, ke které téměř všichni obyvatelé patřili. Většina duchovních si dle prohlášení v Katolických novinách z března 1920 přála „*zůstat Moravci a zachovati si šťastného spojení slovanského a germánského charakteru*“.¹²⁷ Většina duchovenstva tak chtěla ponechat stav, jaký zde byl již po téměř dvě stě let. To dokládá i prohlášení katolických duchovních v Hultschiner Zeitung reagující na informace o chystaném připojení Hlučínska k Československu, tedy v době ještě před jeho připojením, konkrétně ze dne 30. Listopadu 1918. Prohlášení zní takto: „*...Duchovní těchto obcí, kteří jsou zajedno s lidem, protestují proti takovému závěru, jež je přímo v protikladu s přijatými zásadami o sebeurčení, které se staly základem mírových jednání...Jsme a zůstaneme věrni církvi, otčině, naší mateřské řeči.*“¹²⁸

¹²² GAWRECKÁ, Marie. *Němci ve Slezsku: 1918-1938*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 2002, s. 58.

¹²³ PLAČEK: *Prajáci aneb...*, s. 31.

¹²⁴ BOLLACHER: *Das Hultschiner Ländchen...*, s. 35.

¹²⁵ KAPRAS: *O naše Hlučínsko...*, s. 11.

¹²⁶ GAWRECKÁ: *Němci ve Slezsku...*, s. 58.

¹²⁷ PLAČEK: *Prajáci aneb...*, s. 37.

¹²⁸ Tamtéž, s. 35.

Kampaň ve prospěch Československa byla v porovnání s tou proněmeckou velmi slabá. Byla vedena v podobě novinových článků a letáků v národním duchu. Málokdo jí však věnoval větší pozornost.

3.5 Připojení Hlučínska k Československu

Převzetí Hlučínska se uskutečnilo dne 4. února 1920. K obsazení Hlučínska byly povolány tři kolony vojska, přičemž první se vydala směrem na Kravaře, další směrem na Dolní Benešov a ta hlavní směrem na Hlučín. Z těchto míst se pak vojáci rozešli do všech obcí Hlučínska. Do Hlučina vstoupila první československá jezdecká patrola před jedenáctou hodinou. V jedenáct hodin vpochoďovala do města hudba 3. Pěchotního pluku. Oddíl šestého jezdeckého pluku přiklusal s tasenými šavlemi na vyšňořených koních na hlučínské náměstí. Za nimi přijelo osm aut. Z nich vystoupilo vícero osobností. Za všechny můžeme jmenovat nového hejtmána okresu Hlučín, Františka Sichru, francouzského kapitána Varena, francouzského plukovníka Martyho anebo zplnomocněného komisaře pro Hlučínsko, Josefa Šrámka, jenž byl do této funkce jmenován vládním nařízením č. 65/1920 Sb ze dne 24. ledna 1920. Na hlučínském náměstí se shromáždili představitelé města, zástupce farního úřadu Hugo Stanke a mnozí obyvatelé města. Delegaci oficiálně přivítal hlučínský starosta Johann Lindel.¹²⁹

V rámci převzetí Hlučínska československými úřady bylo vydáno svolání prezidenta republiky T.G. Masaryka a svolání zplnomocněného komisaře Josefa Šrámka. V posléze jmenovaném svolání bylo stanoveno, že Hlučínsko bude tvořit samostatný správní útvar, jehož správou byl československou vládou pověřen Josef Šrámek. Rovněž bylo uvedeno, že Josef Šrámek obdržel zplnomocnění, dle kterého může jménem vlády, resp. jednotlivých členů vlády nařizovat a přikazovat vše, co uzná za vhodné k udržení pořádku, k ustálení poměrů a k zabezpečení normálního fungování státu.¹³⁰ Dále bylo obyvatelstvo Hlučínska vyzváno k tomu, aby přistupovalo k němu i k českým úřadům s důvěrou, neboť státní moci jde jen o dobro obyvatelstva. Stejně tak byli obyvatelé Hlučínska vyzváni, ať nevěří těm, kdo tvrdí opak. V závěru svolání se stanoví, že proti každému, kdo bude podkopávat autoritu Československa a jeho úřadů, bude bezohledně a co nejpřísněji zakročeno.¹³¹ Těžko mohl

¹²⁹ Tamtéž, s. 36.

¹³⁰ BOLLACHER: *Das Hultschiner Ländchen...*, s. 41.

¹³¹ PLAČEK: *Prajáci aneb...*, s. 36.

takto pojatý závěr provolání vzbudit u místního obyvatelstva důvěru v československou státní moc.

Situaci krátce po připojení Hlučínska k Československu dokresluje i výpověď školního inspektora V. Stuchlého: „*Když jsme přišli poprvé na Hlučínsko dne 4. února 1920, očekávali jsme, že budeme domácím obyvatelstvem vítáni jako osvoboditelé. Byli jsme však velmi zklamáni, když jsme viděli většinou jen nevlídné pohledy. Zdejší lid sice mluvil česky, nebo jak sám říkal moravsky, cítil však německy, takže pojem jiné vlasti mu byl cizí a v Čěších viděl vetřelce a okupanty.*“¹³²

Obyvatelstvo Hlučínska přijímalo připojení Hlučínska k Československu se značnou nedůvěrou. Důvody tohoto stanoviska byly především politické, hospodářské, kulturní a náboženské. Výstižně byly tyto důvody popsány v časopisu Našinec ze srpna roku 1920. Píše se v něm toto: „*Náš lid měl příležitost poznat dobře jak státní tak hospodářské, náboženské a kulturní poměry příhraničních a jiných Čechů. Viděl za Opavicí větší volnost, ale zato též patrný nepořádek, a proto pochvaloval si raději pruskou přísnost a exaktnost než rakouskou Schlamperei! Ani v hospodářském a sociálním ohledu nedospěl k jinému poznání. Viděli jsme, jak se Německo staralo o rolnictvo a dělnictvo. Na rakouské straně tuto sociální péči neznali. A konečně, co se týče náboženského života, viděl náš lid, že za Opavicí je hrozná náboženská lhostejnost, že kostely zejí prázdnotou.*“¹³³

Nedůvěru v novou státní moc prohloubilo i rozpuštění zastupitelstev všech obcí na Hlučínsku výnosem zplnomocněného komisaře Josefa Šrámka ze dne 30. května 1920. Místo obecních zastupitelů byli výkonem obecních záležitostí pověřeni vládní komisaři s poradním sborem několikačlenné správní komise.¹³⁴ Zdůvodnění rozpuštění zastupitelstev obcí spočívalo ve skutečnosti, že hlučínské obyvatelstvo je především české národnosti a že obecní zastupitelstva byla zvolena na zcela jiných základech, myšleno tedy pruských.

3.6 Inkorporace Hlučínska do Československého státu, právní trialismus

Inkorporace Hlučínska byla provedena zákonem čís. 76 Sb. o inkorporaci kraje Hlučínského ze dne 30. ledna 1920. Ustanovení § 1 výše citovaného zákona zní takto: „*Podle ustanovení čl. 83 mírové smlouvy, která byla uzavřena mezi mocnostmi spojenými a přidruženými a mezi říší Německou ve Versailles dne 28. června 1919 a nabyla mezinárodní*

¹³² CHRÁSTECKÝ: *Hlučínsko, Valticko, Vitorazsko...*, s. 25.

¹³³ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 38.

¹³⁴ PLAČEK, Vilém, PLAČKOVÁ, Magda. *Vřesina: 1270-2010*. Háj ve Slezsku: Maj-Tiskárna, 2010, s. 107.

platnosti dne 10. ledna 1920, rozšiřuje stát československý svou suverenitu na část Horního Slezska v mezích, které budou na základě uvedené mírové smlouvy a podle jejích ustanovení definitivně určeny mezinárodní komisí“.¹³⁵ Další ustanovení se věnuje platnosti německých zákonů a nařízení. Podle něj zůstávají dosavadní zákony a nařízení v inkorporovaném území zůstávají v platnosti, pokud je to slučitelné se změnou suverenity, a pokud nebudou zrušeny nebo změněny zákony a nařízeními republiky Československé. Do 1. května 1920 tak zůstaly za uvedených podmínek v platnosti německé zákony a nařízení. Na území Československé republiky tak došlo k pozoruhodnému právnímu stavu. Zákonem č. 11/1918 o zřízení samostatného státu československého, tzv. recepční normou, byly ponechány v platnosti „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení.“¹³⁶ Na území českých zemí tedy platilo právo rakouské, na území Slovenska právo uherské. V nově vzniklém Československu tak již od počátku vedle sebe existovaly dva značně odlišné právní řády.¹³⁷ Z tohoto právního dualismu se ponecháním německých předpisů v platnosti pro území Hlučínska vyvinul právní trialismus. Na území Československa tak existovaly vedle sebe tři právní řády, byť jen na krátké období. Zákon o inkorporaci Hlučínska v ustanovení § 3 stanovil postup nabývání platnosti československých právních předpisů pro území Hlučínska tak, že: „Zákony československé, které vyhlášeny budou ve Sbírce zákonův a nařízení státu československého ode dne 1. května 1920, nabývají platnosti také pro inkorporované území, pokud neustanovují opaku. Zákony, které byly v republice Československé v platnosti již před 1. květnem 1920, nebo které budou do té doby vyhlášeny ve Sbírce zákonův a nařízení státu československého, nabudou, pokud nemají ustanovení jinakého, v inkorporovaném území platnosti postupně od doby, kterouž určí v jednotlivých případech vláda republiky Československé nařízením, vyhlášených ve Sbírce zákonův a nařízení.“ Zatímco platnost německých právních předpisů měla na Hlučínsku krátkého trvání, setrval právní dualismus na území Československa po několik desetiletí.

Veřejná správa kromě správy soudní byla na Hlučínsku upravena nařízením vlády č. 321/1920 Sb., které provádělo výše citovaný zákon o inkorporaci kraje Hlučínského. Toto nařízení upravilo na Hlučínsku politickou správu, péči o poškozené válkou, sociální pojištění, soukromé pojištění, zásobování lidu, školství, finanční správu, horní správu, správu železnic, pošty a telegrafů, ale také zabírání pozemkového majetku či samosprávu. Zvláště důležitá jsou ustanovení týkající se politické správy. Tu vykonávalo v první instanci Okresní

¹³⁵ Zákon č. 76/1920 Sb. o inkorporaci kraje Hlučínského [online]. [cit. 18. února 2012]. Dostupné na <http://www.gov.cz/wps/portal/s.155/701/cmd/ad/c/313/ce/10821/p/8411/th/601/lp.694/0/l/cs/CZ/lpid.694/696/s.155/701/ps.6123/M/ps.2178/M?PC_8411_l=76/1920&PC_8411_ps=10>.

¹³⁶ Článek 2 zákona

¹³⁷ SCHELLE, Karel. *Die Entstehung der Tschechoslovakischen Republik*. München: GRIN, 2009, s. 29.

hejtmanství v Hlučíně, od roku 1922 Okresní politická správa v Hlučíně, ve druhé instanci zplnomocněný komisař Československé republiky pro Ratibořsko v Opavě a v poslední instanci příslušné ministerstvo.¹³⁸ Na Hlučínsko byla ještě rozšířena i pravomoc zemské správní komise slezské.¹³⁹

Vládním nařízením č. 501/1920 Sb., ze dne 3. září 1920 byla na Hlučínsko rozšířena pravomoc policejního komisařství v Moravské Ostravě.

Jak již bylo uvedeno dříve, byl vytvořen samostatný politický a soudní okres Hlučín. Dříve se uvažovalo o tom, že se obce Hlučínska rozdělí do okresů Ostrava a Opava, avšak od tohoto řešení se upustilo. Stejně tak nebylo Hlučínsko zařazeno do země Slezské. K významným změnám okresu Hlučín došlo až v roce 1928, kdy z politických a hospodářských důvodů bylo připojeno více obcí Hlučínska k politickému a soudnímu okresu Opava, několik obcí z politického okresu Bílovec (soudní okres Klimkovice) pak bylo připojeno k okresu Hlučín.¹⁴⁰

Úpravě soudnictví na Hlučínsku bylo věnováno nařízení vlády č. 152/1920 Sb., ze dne 11. března 1920. Ministr spravedlnosti v něm obdržel zmocnění, aby učinil vše potřebné k zajištění řádného výkonu soudnictví. Měl buďto zřídit samostatné soudy a jiné úřady a ústavy podléhající správě spravedlnosti, nebo území hlučínského obvodu nebo jeho části spojit s obvody již zřízených soudních úřadů a podřídit je soudu vyšší stolice. K tomuto účelu měl ministr spravedlnosti určit jejich obvod a sídlo a ustanovit pro něj soudce, úředníky a orgány.¹⁴¹ Vedle úpravy soudnictví bylo předmětem nařízení také rozšíření účinnosti některých československých zákonů a nařízení na území připojená k Československé republice. Nařízení tak rozšířilo na území Hlučínska účinnost veškerých zákonů a nařízení platných pro území Čech, Moravy a Slezska, kterými je upraveno právo hmotné i procesní v občanských a trestních věcech. Jako příklady jsou v § 2 uvedeny obecný zákon občanský ze dne 1. června 1811, obchodní zákon ze dne 17. prosince 1862, trestní zákon ze dne 27. května 1852, civilní řád soudní ze dne 1. srpna 1895 a jiné. Účinnost převzatých zákonů a nařízení byla stanovena ke dni nabytí účinnosti nařízení č. 152/1920 Sb. Tímto dnem byl stanoven 1. květen 1920.¹⁴² Úpravu soudnictví na Hlučínsku dovršila Československo - Německá úmluva o přenesení soudnictví na Hlučínsku ze dne 3. února 1921 uzavřená v Berlíně.¹⁴³ Touto dohodou byla právně dokončena právní inkorporace Hlučínska do Československé republiky.

¹³⁸ § 3 odst. 1 nařízení vlády č. 321/1920 Sb.

¹³⁹ KAPRAS: *O naše Hlučínsko...*, s. 14.

¹⁴⁰ GAWRECKI a kol: *Dějiny Českého Slezska...*, s. 307.

¹⁴¹ § 1 odst. 2 nařízení vlády č. 152/1920 Sb.

¹⁴² § 12 nařízení vlády č. 152/1920 Sb.

¹⁴³ ŠRÁMEK, Pavel, KRÁSLOVÁ, Alena, SLIŽOVÁ, Alena. *Pruský královský úřední soud Hlučín (1718) 1849 - 1920 (1938)* [online]. Inventáře a katalogy Zemského archivu v Opavě. [cit. 17. února 2012].

Dostupné na <<http://web.nacr.cz/pomucky/data/217000010/1624/is/info.index.html>>.

3.7 Sčítání lidu v roce 1921

Jedním z uváděných důvodů pro připojení Hlučínska k Československu na mírové konferenci v Paříži bylo tvrzení, že území Hlučínska většinou obývá české obyvatelstvo samo sebe považující se za Moravce. Rovněž bylo odkázáno na výsledky sčítání lidu v Prusku v roce 1910, kdy se drtivá většina obyvatel Hlučínska přihlásila k moravské národnosti.¹⁴⁴ Oprávněnost připojení Hlučínska k Československu, jež proběhlo bez uskutečnění lidového hlasování, mělo „prověřit“ sčítání lidu, kterému byla z československé i německé strany věnována patřičná pozornost. Tuto myšlenku podporuje i německá agitace uskutečněná před sčítáním lidu, která vyzývala obyvatele Hlučínska, aby se přihlásili k německé národnosti a ukázali tak svou vůli. V rámci ní také zaznělo, že sčítání lidu bude stejného významu jako plebiscit.¹⁴⁵

Sčítání lidu bylo upraveno zákonem č. 256/1920 Sb., o sčítání lidu, ze dne 8. dubna 1920. K provedení tohoto zákona bylo vydáno nařízení vlády č. 592/1920 Sb. zákonů a nařízení. Sčítání lidu bylo v souladu s ustanovením § 1 zákona o sčítání lidu stanoveno na 15. února 1920.¹⁴⁶ Rozhodnutím ministra vnitra bylo stanoveno, že na Hlučínsku bude sčítání lidu prováděno popisnými archy, které vyplňoval na základě výpovědi a osobních dokladů sčítací komisař. V případě pochybností mohl nadřízený politický úřad předvolat osobu a požadovat od ní potřebné informace. Sčítacími komisaři na Hlučínsku byli převážně nově příchozí učitelé a úředníci, tedy Československu oddaní občané.¹⁴⁷ Dle ustanovení § 20 mohl sčítací komisař přepsat národnost dotčené osoby s jejím souhlasem, pokud dospěl k závěru, že se jedná o zřejmou nesprávnost. V případě jejího nesouhlasu rozhodoval po výslechu dotčené osoby nadřízený politický úřad.

Německou národnost tak mohli uvést jen osoby, jež ji mohly prokázat jednoznačným způsobem. Ti, kteří ji takto prokázat nemohli, ale trvali na ní, se museli dostavit na Okresní hejtmanství v Hlučíně a opakovat celý postup. Jestliže však osoba trvala na německé národnosti, avšak jako mateřský jazyk uvedla moravštinu, byla potrestána za uvedení nesprávných údajů. Trest následoval i v případě, že osoba nechtěla nebo neuměla pochopit, že

¹⁴⁴ Podle výsledků sčítání lidí se k moravské národnosti přihlásilo přes 40 000 lidí, k německé 6 600 lidí. Viz MALOHLAVA, KÁŇA, MARIÁNEK: *Stručný přehled...*, s. 33.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 40-41.

¹⁴⁶ § 1 zákona č. 256/1920 Sb., zní: „První všeobecné sčítání lidu v obvodu Československé republiky se koná v některý den, jež mezi 1. listopadem 1920 a 31. březnem 1921 určí po slyšení Státní rady statistické vláda nařízením.“

¹⁴⁷ PLAČEK, PLAČKOVÁ: *Ludgeřovice v sedmi...*, s. 135.

Moravec se rovná Čech. Pod velkým nátlakem tak značná část obyvatelstva sebe označila za Moravce, tedy za Čechy.¹⁴⁸

Možné následné změny ve sčítacích arších mohly být provedeny nadřízeným orgánem v souladu s ustanovením § 18 nařízení vlády v případě, že se ukáže potřebným dodatečně provádět opravy v těchto arších. Pro účely získání potřebných informací pak mohl nadřízený orgán předvolat každého obyvatele. Zákon o sčítání lidu stanovil v § 4, že vědomě nesprávné údaje, jakož i všeliká jiná úmyslná jednání a opomenutí, kterými se porušuje nebo ohrožuje úplnost anebo správnost sčítání, pokud sama o sobě nebo ve spojení s jinými činy nespádají pod trestní zákon, se trestají peněžitou pokutou od 20 Kč do 10 000 Kč, vedle toho nebo místo toho také vězením do 3 měsíců.

Za uvedení „nesprávných údajů“ bylo potrestáno mnoho lidí. Za všechny lze jmenovat ludgeřovického faráře P. Aloise Bittu, jenž byl nejprve potrestán Okresním hejtmánstvím v Hlučíně pokutou ve výši 2 000 Kč, o měsíc později jej odsoudil Okresní soud v Hlučíně k pokutě ve výši 300 Kč za údajné ovlivňování svědků. Ludgeřovický kněz se nejprve odvolal k Zemské vládě slezské v Opavě, ta však trest potvrdila. Nakonec se obrátil na Nejvyšší správní soud v Praze, který nálezem trest zrušil pro nezákonnost a pro nedostatky v úředním řízení.¹⁴⁹ Většina však takovou odvalu, jakou měl P. Alois Bitta, nenašla a pod hrozbou trestu souhlasila s přerazítkováním na moravskou národnost. Např. v obci Vřesina tak stoupl počet osob s moravskou národností z 346 osob na 583, procentuálně vyjádřeno z 54% na 91,2%, počet osob s německou národností pak klesl z 39% na 1,7% !!¹⁵⁰

Dne 24. října 1921 byly zveřejněny předběžné výsledky sčítání lidu na Hlučínsku. Podle nich bylo na Hlučínsku napočítáno 81% Čechů, 12% Němců a 7% Poláků a příslušníků jiné národnosti. Farář P. Jan Kaluza výsledky komentoval takto: „*Okresní hejtmánství v Hlučíně pracovalo dobře, jestliže dosáhlo takového výsledku.*“¹⁵¹ Oficiální výsledky sčítání lidu pak přinesla tato čísla: Z celkového počtu 47263 osob se přihlásilo k české národnosti 39209 osob, k německé národnosti pak 7707 osob. Procentuálně vyjádřeno se přihlásilo k české národnosti 82,95% obyvatel, k německé národnosti 16,30%.¹⁵² Zajímavé je, že z celkového počtu 39 209 osob přihlášených k české národnosti se 38 033 osob, procentuálně vyjádřeno 97%, přihlásilo

¹⁴⁸ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 40-41.

¹⁴⁹ PLAČEK, PLAČKOVÁ: *Ludgeřovice v sedmi...*, s. 136.

¹⁵⁰ PLAČEK, PLAČKOVÁ: *Vřesina: 1270-2010...*, s. 113-114.

¹⁵¹ PLAČEK, PLAČKOVÁ: *Ludgeřovice v sedmi...*, s. 135.

¹⁵² Pro celkové výsledky sčítání lidu v jednotlivých obcích Hlučínska viz *Obyvatelstvo Slezska a Hlučínska v několika důležitějších směrech na základě sčítání lidu ze dne 15. února 1921 se zvláštním ohledem na předešlá sčítání lidu: s dodatkem: vydáno z nařízení zemské správní komise pro Slezsko Zemským statistickým úřadem pro Slezsko. Opava: Nákladem Zemského statistického úřadu pro Slezsko, 1924, s. 96-101.*

k národnosti moravské, která byla v souladu s instrukcemi ministra vnitra kladena na roveň národnosti české.¹⁵³

Je potřebné připomenout, že sčítání lidu se tehdy nezúčastnilo obyvatelstvo obcí Hať a Píšť, které byly připojeny k Československu až později.

¹⁵³ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 40.

4 Hlučínsko součástí Německé říše

Hlučínsko se nestalo ani po téměř dvaceti letech příslušnosti k Československu jeho integrální součástí. Zvláště nedošlo k hospodářskému zapojení obyvatel Hlučínska do československého pracovního trhu. Z toho důvodu se obyvatelé Hlučínska již ve 20. letech 20. století orientovali opětovně na Německo, které po překonání poválečných hospodářských problémů začalo znovu ekonomicky růst. Hospodářská aktivita obyvatel Hlučínska v Německu nabrala na intenzitě v průběhu 30. let. Zatímco Československou překonávalo světovou hospodářskou krizi, Německo již vykazovalo slušný hospodářský rozmach a počet obyvatel Hlučínska pracujících v Německu se prudce zvyšoval. Migrace obyvatel Hlučínska přinášela s sebou vedle ekonomických také kulturní důsledky, které spočívaly v rozšiřování německého vlivu na Hlučínsku a šíření myšlenky mezi lidmi, že Československo není schopno obyvatele Hlučínska uživit. Hospodářská odkázanost Hlučínska na pracovní příležitosti i na výdělky v Německu byla značná. To nahrávalo rozkvětu nacionalistických stran i celkovému růstu proněmeckých sympatií na Hlučínsku. Výsledkem této politiky pak bylo drtivé vítězství Henleinovy Sudetoněmecké strany v parlamentních volbách v roce 1935.

K opětovnému připojení Hlučínska k Německu došlo na základě Mnichovské dohody. K připojení k Německu došlo stejně jako v případě připojení k Československu bez konání plebiscitu. Na rozdíl od připojení Hlučínska k Československu však bylo připojení k Německu uvítáno s většinovým souhlasem a s radostí. Téměř všichni obyvatelé nabyli německou státní příslušnost a stali se říšskými občany. Druhou stranou mince však byla občanská povinnost bojovat v německé armádě ve druhé světové válce. V ní pak tisíce hlučínských mužů zaplatilo tu nejvyšší daň.

K odsunu obyvatel Hlučínska po druhé světové válce oproti sudetským Němcům ve větší míře nedošlo, i když jej některé hlasy požadovaly. Mnozí obyvatelé se však pod tlakem raději vystěhovali dobrovolně.

4.1 Nezaměstnanost na Hlučínsku a její vliv na výsledky parlamentních voleb na Hlučínsku v roce 1935

Světová hospodářská krize zasáhla Hlučínsko závažným způsobem. Špatná situace byla mimo jiné dána i tím, že na Hlučínsku kromě hornického průmyslu v obci Petřkovice a několika menších průmyslových podniků nebylo velkých průmyslových podniků, ve kterých by většina obyvatel našla práci. Místní obyvatelstvo tak bylo nuceno zajišťovat si živobytí prací v Německu či v Ostravě a Opavě. České podniky je však často odmítaly s tím, že se musejí postarat o české pracovní síly. Na velkostatech Hlučínska pak byly na práci raději najímány dělnice ze Slovenska, které byly ochotny pracovat za nižší mzdu. Naproti tomu bylo získání práce v Německu jednodušší. Většina z těch, kteří pracovali v Německu, se usídlila v oblasti Horního Slezska, byli však i takoví, kteří pracovali i v jiných německých oblastech. V Horním Slezsku nacházeli práci poměrně jednoduše, neboť k získání práce jim napomáhal již dříve zmíněný spolek optantů „Reichsverband der heimatliebender Hultschiner.“ Vedle zprostředkování práce spolek působil na obyvatelstvo Hlučínska v agitačním duchu ve smyslu, že v Německu by se obyvatelstvu dařilo lépe. Pravdou je, že počet obyvatel Hlučínska pracujících v Německu byl vysoký. V roce 1922 pracovalo v oblasti Horního Slezska až 2 400 obyvatel Hlučínska, většinou na šachtách, hutích a na stavbách.¹⁵⁴ Jen z obce Bolatice pracovalo toho roku v Horním Slezsku 500 – 600 osob.¹⁵⁵

Další hromadné odchody obyvatel Hlučínska nastaly po vypuknutí světové hospodářské krize. Nezaměstnanost dosahovala na Hlučínsku obrovských rozměrů. Zatímco k 1. lednu 1933 bylo v okrese Hlučín 3 946 nezaměstnaných a 1 295 částečně nezaměstnaných, v únoru téhož roku to už bylo 4 507 úplně nezaměstnaných a 1 194 částečně nezaměstnaných.¹⁵⁶ Naproti tomu se Německu postupně dařilo snižovat nezaměstnanost a brzy tak mohlo přijímat i hlučínské sezónní dělnice. V roce 1933 pracovalo v Německu 900 sezónních dělnic, o rok později již 1 237 žen. Vedle výrazně vyššího výdělku jim bylo zdarma poskytováno ubytování, potraviny, ale také doprava do místa výkonu práce i zpět.¹⁵⁷ Velké pozdvižení na Hlučínsku proto vyvolala žádost Okresního úřadu v Hlučíně ze dne 3. května 1933, ve které úřad požadoval zamezení vysílání sezónních dělnic z Hlučínska do Německa. S požadavkem vyslovila československá vláda souhlas. Pro rok 1935 tak mělo dojít k radikálnímu poklesu kvóty pro sezónní práce. Po demonstracích sezónních dělnic a po intervencích starostů obcí

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 61.

¹⁵⁵ MALOHLAVA, KÁŇA, MARIÁNEK: *Stručný přehled...*, s. 39.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 44.

¹⁵⁷ PLAČEK, PLAČKOVÁ: *Ludgeřovice v sedmi...*, s. 177.

Hlučínska doporučil vládě dne 22. června 1935 Zemský úřad práce v Brně povolení odchodů dělnic do Německa. Po náročných jednáních nakonec Zemský úřad práce v Brně obdržel pokyn k tomu, aby zmocnil Okresní úřad práce v Kravařích k sestavení soupisu dělnic z Hlučínska na zemědělské práce v počtu 1000, tedy plný počet, který Německo potřebovalo.¹⁵⁸

Závislosti hlučínských obyvatel na práci v Německu dokázala obratně využít Německá národně socialistická dělnická strana (DNSAP). V roce 1933 spustila rozsáhlou agitační kampaň. Byly rozšiřovány zvěsti, že Hlučínsko bude brzy násilně obsazeno jednotkami SA.¹⁵⁹ Aby se strana vyhnula rozpuštění ze strany československých orgánů¹⁶⁰, rozhodla dne 28. 9. 1933 o svém rozpuštění.¹⁶¹ V roce 1934 vznikly na Hlučínsku první organizace Sudetoněmecké vlastenecké fronty - Sudetendeutsche Heimatfront, která byla před parlamentními volbami přinucena změnit název na Sudetoněmeckou stranu - Sudetendeutsche Partei (SdP). Členy nové strany se stali především příslušníci vlastním rozhodnutím rozpuštěné Německé národní socialistické dělnické strany, ale také příslušníci německých tělovýchovných a kulturních spolků.

V parlamentních volbách konaných 4. dubna 1935 obdržela na Hlučínsku Sudetoněmecká strana 18 400 hlasů z 28 600 možných, což je téměř 65% hlasů¹⁶². SdP se tak stala nejsilnější stranou na Hlučínsku. Na druhém místě se se těsně před českými lidovci umístili s 2 071 hlasy němečtí křesťanští sociální demokraté. Německé strany ve volbách celkem obdržely 20 896 hlasů.¹⁶³ Procentuálně vyjádřeno obdržely německé strany 73,5% všech hlasů. Z toho 85% připadalo na SdP, 15% pak na ostatní německé strany.¹⁶⁴ Výsledek to byl opravdu překvapující. Tak dopadly volby v okrese, ve kterém dle statistik žilo z drtivé většiny české obyvatelstvo.

Příčiny lze spatřovat v tom, že SdP dokonale využila nespokojenosti obyvatel Hlučínska s hospodářskou situací a jejich odkázanost na výdělky v Německu. Vliv na obyvatelstvo také mělo tvrzení představitelů SdP, že volby rozhodnou, zda se na Hlučínsku uskuteční plebiscit o možném připojení k Německé říši.¹⁶⁵ V obyvatelstvu zakořeněné německé smýšlení, vedle toho zamítavé žádosti o zřízení německých škol a ne zcela vhodný přístup státní moci k řešení

¹⁵⁸ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 48.

¹⁵⁹ GAWRECKÁ: *Němci ve Slezsku...*, s. 185.

¹⁶⁰ V rámci ochrany státu před protistátní činností ze strany politických uskupení, ale i spolků, byl schválen zákon č. 201/1933 Sb. ze dne 25. října 1933 o zastavování činnosti a o rozpuštění politických stran. Pro znění zákona viz GRONSKÝ: *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa 1914-1945*. Praha: Karolinum, 2005, s. 229.

¹⁶¹ SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002, s. 54.

¹⁶² Jednalo se o 28. nejlepší výsledek pro SdP v ČSR- viz SLÁDEK: *Němci ve Slezsku...*, s. 210.

¹⁶³ MALOHLAVA, KÁŇA, MARIÁNEK: *Stručný přehled...*, s. 49.

¹⁶⁴ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 68.

¹⁶⁵ MALOHLAVA, KÁŇA, MARIÁNEK: *Stručný přehled...*, s. 49.

problémů svou měrou také přispěly k drtivému vítězství Sudetoněmecké strany. Přitom SdP neměla na Hlučínsku pevné organizační zakotvení. Příčiny neúspěchu českých stran ve volbách shledal Okresní úřad v Hlučíně v tom, že „smýšlení obyvatelstva hlučínského okresu nespočívalo nikdy na pevném národním přesvědčení a uvědomělé kmenové příslušnosti k českému národu“. Rovněž bylo uvedeno, že „o poměru ke státu rozhodují zde různé okolnosti politické, hospodářské, stranické agitace a v neposlední řadě vlivy z německého sousedství“.¹⁶⁶

Také z většiny českých studií o postojích obyvatel Hlučínska v meziválečném období vyplývá, že „jejich proněmecké zaměření, projevující se např. v době voleb, vyplývalo především z historických zvláštností vývoje kraje, ale také z politických, ekonomických a sociálních podmínek, v nichž žili po celé meziválečné období...i radikálnější protičeskoslovenský postoj jednotlivých přívrženců Sudetoněmecké strany a veřejné projevy sympatií k nacismu...byly vyvolány spíše ekonomicko-sociálními pohnutkami než uvědomělým přijímáním nacistické ideologie.“¹⁶⁷

Německé strany dosáhly na Hlučínsku pro ně dobrých výsledků i v předchozích volbách, přesto zde byly parlamentní volby v roce 1935 výjimečné tím, že zde vyhrála strana, která měla kontakty s nacistickým režimem v Německu a která později významným způsobem přispěla k zániku Československé republiky. Volba SdP přesto podle mého názoru znamenala spíše odezvu na kritickou hospodářskou situaci a na jiné specifické problémy na Hlučínsku, než vyhraněné politické přesvědčení obyvatelstva.

4.2 Hlučínsko pod říšskou správou

Mnichovská dohoda uzavřená 29. září 1939 měla zásadní dopad také na Hlučínsko, byť se v ní o Hlučínsku výslovně nepsalo. Hlučínsko bylo obsazeno německými vojsky jakožto součást tzv. pátého pásma. Německá armáda začala Hlučínsko obsazovat 8. října 1938. V Hlučíně, ale i na jiných místech byl wehrmacht vítán transparenty, slavobránami a hudbou. Další den proběhla na hlučínském náměstí velká slavnost a také vojenská přehlídka. Se svým projevem předstoupili starosta města Richard Peschel, přední činitel Sudetoněmecké strany na Hlučínsku Eduard Fajkus a také nový vojenský velitel města. Správu Hlučínska dočasně převzal již 8. října 1938 ratibořský landrát Dr. Ferdinand Hütteroth. Pověření obdržel od

¹⁶⁶ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 69.

¹⁶⁷ GAWRECKI: *Dějiny českého Slezska...*, s. 343.

velitele I. civilní správy armádní skupiny. I v ostatních obcích byly vhodné osoby ustanovovány do veřejných funkcí veliteli armádních jednotek.¹⁶⁸

Co se správního postavení Hlučínska týkalo, nebyla zpočátku situace zcela jasná. Sudetoněmečtí představitelé zahrnovali Hlučínsko do sudetoněmeckého území, říšské orgány nikoliv. Spor rozřešil a správu Hlučínska upravil až výnos říšskoněmeckého ministra vnitra ze dne 18. října 1938, který obnovil správní postavení Hlučínska, jenž tu bylo před 4. únorem 1920. Hlučínsko mělo tedy patřit do okresu Ratiboř, do vládního obvodu Opolí a do slezské provincie zároveň.¹⁶⁹ Hlučínsko se tak stalo součástí tzv. Altreichu. Vedle toho výnos pověřil správou Hlučínska landráta okresu Ratiboř a orgánem dozoru pověřil vládního prezidenta v Opolí pod vrchním vedením říšského komisaře pro Sudety.¹⁷⁰

Dne 4. prosince 1938 se konaly doplňovací volby do říšského sněmu, které se měly stát dodatečným vyjádřením připojení Hlučínska k Německé říši. Celých 99,2% obyvatel Hlučínska vyjádřilo své „ano“ Německu.¹⁷¹ Dne 13. prosince 1938 bylo Hlučínsko zahrnuto do slezské provincie. Správu nad Hlučínskem převzal za přítomnosti landráta Hütterotha a hlučínského starosty Kauera na hlučínské radnici župní vedoucí a vrchní prezident Slezska Josef Wagner. Správní členění Hlučínska a také sudetských území upravil říšský zákon o členění sudetoněmeckých území ze dne 25. března 1939. V ustanovení § 3 odst. 1 zákon stanovil, že dříve pruské obce Hlučínska budou začleněny do provincie Slezsko, země pruské. Rovněž v něm bylo stanoveno, že obce Hlučínska náležejí do vládního obvodu Opolí. Zákon nabyl účinnosti 15. dubna 1939.¹⁷² Nařízení k provedení zákona bylo rovněž vydáno 15. dubna 1939.

Hlavní úlohu ve výkonu politické i policejní správy měly okrskové úřady – amtsbezirky. Celkem jich bylo na Hlučínsku 12 a v jejich čele stáli přednostové, kteří byli vybíráni vládním prezidentem na tzv. vůdcovském principu, jenž vylučoval demokratické volby.¹⁷³ Co se na Hlučínsku obecní správy týče, nebyli již starostové obcí v souladu s vůdcovským principem voleni, nýbrž vybíráni zmocněncem Národně socialistické německé strany práce a posléze potvrzeni vyšším úřadem, kterým byl landrát. Stejným způsobem pak byli vybíráni a potvrzováni místostarostové.¹⁷⁴ Od 1. dubna 1939 byla zrušena pobočka ratibořského landráta

¹⁶⁸ PLAČEK: *Prajáci aneb...*, s. 80.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 80.

¹⁷⁰ PLAČEK, PLAČKOVÁ: *Ludgeřovice v sedmi...*, s. 189.

¹⁷¹ PLAČEK, KOTLÁŘ: *Přehled dějin...*, s. 57.

¹⁷² *Gesetz über die Gliederung der sudetendeutschen Gebiete* [online]. [cit. 23. února 2012]. Dostupné na <<http://www.verfassungen.de/de/de33-45/sudetenland-verwaltung39.htm>>.

¹⁷³ Více o tzv. vůdcovském principu viz *Führerprinzip* [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, [cit. 23. února 2012]. Dostupné na <<http://www.bpb.de/publikationen/PY85WF,0,0,F%FChrerprinzip.html#footer>>.

¹⁷⁴ PLAČEK: *Prajáci aneb...*, s. 81.

v Hlučíně, od 1. července toho roku pak bylo vládním nařízením na Hlučínsko zavedeno říšské zákonodárství. Tím byla dovršena přeměna bývalé československé správy ve správu německou.

4.3 Otázka státního občanství a opce

Po připojení značné části území bývalého československého státu k Německé říši, do kterého bylo zahrnuto také Hlučínsko, bylo potřeba upravit otázku státní příslušnosti osob obývajících tato území. Příslušnou smlouvou se stala Smlouva mezi Česko-Slovenskou¹⁷⁵ republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce, uveřejněná pod číslem 300/1938 Sb.¹⁷⁶ Ustanovení § 1 stanoví, že českoslovenští státní občané, kteří měli 10. října 1938 své bydliště v některé obci připojené k Německé říši, nabývají s účinkem od 10. října 1938 německé státní příslušnosti, pozbývajíce zároveň československého státního občanství, jestliže

- a) se narodili před 1. lednem 1910 na území připojeném k Německé říši nebo
- b) pozbyli německé státní příslušnosti dnem 10. ledna 1920 nebo
- c) jsou dětmi nebo vnuky osoby, u které jsou splněny podmínky písmena a) nebo b) nebo
- d) jsou manželkami osob, u kterých jsou splněny podmínky a), b) nebo c).

Nabytí německé státní příslušnosti je dle výše uvedeného ustanovení vázáno na podmínky, jež musejí být splněny kumulativně. Na druhou stranu je třeba dodat, že německým státním příslušníkem se stal každý, kdo splňoval podmínky, a to bez ohledu na národnost. Základní podmínkou pro nabytí německé státní příslušnosti tedy bylo bydliště na území obce připojené k Německé říši k 10. říjnu 1938. K této podmínce pak musela přistoupit další rozhodná okolnost uvedená v bodech a) - d).

V bodě a) je zásadní podmínkou pro nabytí státní příslušnosti narození na území připojeném k Německé říši před 1. lednem 1910. Pokud se tedy obyvatelé Hlučínska narodili před rokem 1910 na Hlučínsku a měli zde 10. října 1938 bydliště, nabyli německou státní příslušnost. Dle bodu b) nabyly německou státní příslušnost osoby, které byly německými státními příslušníky do 10. ledna 1920. Toto ustanovení se týká také obyvatel Hlučínska,

¹⁷⁵ S účinností ústavního zákona č. 299/1938 Sb. se Československo začalo uvádět s pomlčkou jako Česko-Slovensko.

¹⁷⁶ *Smlouva mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce* [online]. Portál veřejné správy České republiky [cit. 20. února 2012]. Dostupné na <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_l=300/1938&PC_8411_pi=0&PC_8411_ps=10⩅>.

(zřejmě těch, co nesplňovali v bodu a) uvedenou podmínku), kteří ipso facto nabyli československou státní příslušnost dle Ústavního zákona č. 236/1920 Sb. a v souladu s Versaillskou mírovou smlouvou. Podle bodu c) nabyli německou státní příslušnost také děti a vnoučata osob splňujících podmínky uvedené v bodech a) nebo b). Stejně tak nabyly německou státní příslušnost manželky těch osob, co splnily podmínky v bodech a) až c). Jestliže však nenabyl německé státní příslušnosti manžel, nenabyla ji ani manželka.

Smlouva pamatovala i na československé státní občany německé národnosti, kteří měli bydliště mimo bývalé československé státní území k 10. říjnu 1938. Ti nabyli německou státní příslušnost s účinností od 10. října 1938 a zároveň ztratili československé státní občanství, jestliže měli 10. říjnu 1938 domovské právo v některé obci připojené k Německé říši. Zde tedy mělo význam domovské právo k obci připojené k Německé říši místo bydliště. K tomu ovšem musela být splněna podmínka německé národnosti dotyčné osoby.

Osoby neněmecké národnosti, které nabyly dle ustanovení § 1 německou státní příslušnost, mohly do 29. března 1939 optovat pro československé státní občanství.¹⁷⁷ Optanti museli ale přeložit do 31. března 1940 své bydliště do státu, pro který optovali. Směli si vzít veškeré movité jmění, které měli v den podepsání smlouvy a nebyli povinni za to platit žádné dávky kromě peněz v hotovosti, cenných papírů a sbírek, které pro vývozní stát mají zvláštní historický nebo kulturní význam.¹⁷⁸

4.4 Řešení hlučínské otázky

S koncem války přestala na Hlučínsku fungovat nacistická správa obcí. V čele obcí tak nikdo nestál. Až s příchodem sovětských vojsk byli pověřeni k výkonu funkce komisaře obce vhodné osoby. Např. v obci Hošťálkovice to byl bývalý starosta, v Šilheřovicích vykonával funkci komisaře obce po krátkou dobu sovětský poručík. Po vzniku úřadů vyšších úřadů se stali komisaři podřízenými vyšším úřadům. K dispozici měli ozbrojené milice, jejichž úkolem bylo zabezpečovat klid a pořádek. Situace na Hlučínsku byla komplikovaná tím, že všichni obyvatelé nabyli před válkou německou státní příslušnost a těžko tak šlo rozpoznat, kdo je Čech a Němec. Sovětská tajná policie NKVD zvláště pátrala po velitelích SS a SA a těch, kteří se provinili proti pracovním silám z východu. Vedle nich zatýkali i českoslovenští četníci. V rámci první vlny zatýkání bylo v okrese Hlučín k 15. srpnu 1945 zadrženo a

¹⁷⁷ § 3 Smlouvy mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší

¹⁷⁸ § 4 Smlouvy mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší

předáno do internačních táborů 407 osob, další osoby byly zatčeny a internovány z hlučínských obcí okresu Opava-venkov.¹⁷⁹

V internačních táborech byli podezřelí souzeni Mimořádnými lidovými soudy. Ty se řídily zejména dekretem prezidenta republiky č. 16 ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a také vládním usnesením ze dne 15. června 1945. Usnesení vlády stanovilo stíhat tyto osoby: „*Bud'tež ihned zajištění provinilí Němci, zejména příslušníci gestapa, SS, SA a aktivní příslušníci Sdp.*“ Do května roku 1946 bylo Mimořádným lidovým soudem v Opavě souzeno z okresu Hlučín 680 osob.¹⁸⁰

Smutně proslulým se stal internační tábor Hanke v Ostravě. V prostorech bývalé speditérské společnosti Hanke bylo v období od 10. května do 13. června 1945 po nelidském zacházení a krutém mučení zavražděno nejméně 231¹⁸¹ osob, včetně několika žen. Většina ze zavražděných byli Němci. Asi 20 osob české národnosti se dostalo do tábora Hanke na různá udání. Z obou národnostních skupin se dostali do tábora také nevinní lidé, z nichž někteří pro svůj majetek, jenž se zalíbil gardistům. Většina ze zavražděných pocházela z Ostravy a okolí, přičemž několik jich pocházelo také z Hlučínska.¹⁸²

Většina obyvatel Hlučínska, jež nebyla členy výše uvedených organizací, s napětím očekávala rozhodnutí, zda bude považováno za německé a odsunuto, či nikoliv. Názory politiků se různily. Někteří pro obyvatele Hlučínska, jakožto říšské státní příslušníky, nekompromisně požadovali odsun do Německa stejně jako u jiných Němců. Jiní požadovali přesun obyvatel Hlučínska do vnitrozemí, který by zaručil sjednocení s Československem.¹⁸³

Vliv na názory řešení „hlučínské otázky“ u politických stran i státních úřadů měly návrhy Slezského kulturního ústavu v Praze, které byly zpracovány pro Ministerstvo vnitra. S ohledem na jiný historický vývoj Hlučínska ústav navrhoval pro posuzování a řešení samostatnost a specialitu. Vedle toho měl na osudy obyvatel Hlučínska svůj vliv zájem československé vlády získat území Hlubčicka, Kozelska a Ratibořska. Jednalo se o území, která stejně jako Hlučínsko připadla Prusku po prusko-rakouských válkách. Na rozdíl od Hlučínska však tato území po první světové válce a Pařížské mírové konferenci zůstala součástí Německa. Československá vláda chtěla dokázat, že na těchto územích stále žijí Moravci. Z tohoto důvodu nebylo možné plošně udělat z hlučínských Moravců Němce. V

¹⁷⁹ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 105-106.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 106-107.

¹⁸¹ MOTÝL, Ivan. *Přidušené dobili palicí* [online]. CS-magazín, duben 2011[cit. 24. února 2012]. Dostupné na <<http://cs-magazin.com/index.php?a=a2011041042>>.

¹⁸² GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Hankeho speditérství, zasilatelství lidí do neznáma: vraždy z období od 15. 5. do 20. 6. 1945* [online]. NÁŠ SMĚR, 13. října 2009 [cit. 24. února 2012]. Dostupné na <<http://nassmer.blogspot.com/2009/10/hankeho-spediterstvi-zasilatelstvi-lidi.html>>.

¹⁸³ MALOHLAVA, KÁŇA, MARIÁNEK: *Stručný přehled...*, s. 65.

souladu s tím intervenovala dne 11. července 1945 ostravská expozitura moravskoslezského zemského národního výboru u Okresní správní komise v Hlučíně proti ukvapenému řešení národnostní otázky na Hlučínsku a vyzvala ji aby „s jejím řešením bylo vyčkáno.“¹⁸⁴

Po vydání Ústavního dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, se vláda dohodla, že prohlásit někoho na Hlučínsku za Němce lze pouze skrze individuální šetření.¹⁸⁵ Na Hlučínsko byla vyslána zjišťovací komise Ministerstva vnitra za účelem zjištění místních poměrů a návržení řešení. Z toho důvodu se dne 23. 11. 1946 na ministerstvu konala porada, na níž se rozhodlo o nevydání československého státního občanství příslušníkům Freikorpsu, SS nebo iredentistickým vůdcům, tj. členům NSDAP Zellenleiter a výše postaveným činitelům této strany a iniciátorům němectví před rokem 1938.¹⁸⁶ Ministr s touto dohodou posléze vyjádřil souhlas.

V informaci Okresní správní komise v Hlučíně podané 11. srpna 1946 veřejnému žalobci v Opavě byl popsán způsob, dle kterého byla určitá osoba prohlášena za Němce: „Zjistí-li se při projednávání žádostí o vydání osvědčení o čl. státní občanství, že jde o Němce, tj. osobu, která vykazuje známky němectví (prohlášení se za Němce při sčítání 1930, německé školy, účast v německých spolcích), jest takováto osoba zařazena do odsunu.“¹⁸⁷ Pozoruhodné je, že mezi znaky němectví chybí mateřská řeč a také původ, na druhou stranu nechybí prohlášení při sčítání lidu v roce 1930, kdy docházelo k úpravám národnosti.

Samotný odsun z okresu Hlučín probíhal v září a říjnu roku 1946. Odsunuto bylo 1 303 osob. Z hlučínských obcí okresu Opava-venkov bylo odsunuto 799 osob. Kolem 700 osob se vystěhovalo dobrovolně nebo se zpět ani nevrátilo. Posledních 217 osob mělo být odsunuto v roce 1947, avšak ten se již neuskutečnil. Hlučínsko tak dobrovolně či nuceně opustilo 3 000 obyvatel.¹⁸⁸ Zajímavé je, v roce 1947 se znovu objevily hlasy volající po tvrdém vyřešení v podobě přesídlení „provinilého“ obyvatelstva Hlučínska do českého vnitrozemí. Po únorovém převratu v roce 1948 se však hlučínská otázka dostala do pozadí zájmů.

¹⁸⁴ PLAČEK, PLAČKOVÁ: *Ludgeřovice v sedmi...*, s. 214.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 214.

¹⁸⁶ PLAČEK, PLAČKOVÁ: *Vřesina: 1270-2010...*, s. 198.

¹⁸⁷ PLAČEK: *Prajzáci aneb...*, s. 112.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 112-113.

5 Hlučínsko dnes ve vztahu k minulosti

Ještě dnes, po více než šedesátiletém soužití s Československem a později Českou republikou, lze na obyvatelích Hlučínska, resp. jejich chování, kultuře, náboženství i jazyku vyzorovat určité odlišnosti od většinového obyvatelstva. Prajzáci, jak byli a ještě stále jsou obyvatelé Hlučínska kvůli své téměř dvousetleté příslušnosti k Prusku nazýváni, mají stále většinově kladný postoj k Německu. Na tom nic nemění ani skutečnost, že počet osob hlásících se k německé národnosti při sčítání v roce 2011 oproti tomu minulému klesl a z celkového počtu všech na Hlučínsku žijících obyvatel představuje tato skupina procentuálně zcela zanedbatelné hodnoty.¹⁸⁹ Zvláště starší generace patří mezi ty nejvíce proněmecky smýšlející, avšak postupně vymírá. Někteří starší lidé však neuvádějí německou národnost ani žádnou spojitost s Německem ze strachu a obav před možnými následky pro sebe a své blízké.¹⁹⁰ Většinu obyvatel Hlučínska s Německem pojí také v Německu žijící příbuzenstvo. Někteří lidé tak využili pomoci příbuzných a z Hlučínska se odstěhovali do Německa. Jiní se odstěhovali do Německa na vlastní pěst především za lepší práci. Situaci jim usnadnila německá státní příslušnost, o jejíž znovunabytí mnozí lidé požádali. Vlídny vztah Hlučičanů k Německu dokládá i existence několika německých spolků na Hlučínsku – za všechny můžeme jmenovat Slezsko-německý svaz či Kruh přátel Německa.¹⁹¹

Dalším výrazně odlišným znakem od většinového obyvatelstva České republiky je příslušnost k římsko-katolické církvi, která přetrvala i přes komunistickou éru. I když počet věřících pomalu ale jistě klesá, drží se velmi výrazně nad celostátním průměrem. Tak např. v obci Hněvošice se dle výsledků sčítání lidu konaném v roce 2011 přihlásilo k římskokatolické církvi 85,9%.¹⁹² Typické pro Hlučínsko jsou také opravené a udržované kostely a hřbitovy.

Odlišujícím znakem je rovněž místní nářečí, které historicky vychází z moravštiny. Moravština je doplněna četnými germanismy a také polonismy. Tzv. „po našimu“ mluví sice stále méně obyvatel, nicméně zvláště na vesnicích se toto nářečí uchovává, byť již zdaleka ne v takové podobě a rozsahu, v jakém jej znali a užívali naši předkové. Aby toto svérázné nářečí

¹⁸⁹ *Obyvatelstvo podle národnosti podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností – Moravskoslezský kraj* [online]. Český statistický úřad, [cit. 25. února 2012]. Dostupné na <[http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/9500335061/\\$File/cz080_pvkr062.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/9500335061/$File/cz080_pvkr062.pdf)>.

¹⁹⁰ Z vyprávění postaršího muže.

¹⁹¹ *Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* [online]. [cit. 25. února 2012]. Dostupné na <http://landesversammlung.wz.cz/nase_organizace.html>.

¹⁹² PUSTKA, Tomáš. *Co ukázalo sčítání lidu?* [online]. Deník.cz, 2. února 2012 [cit. 25. února 2012]. Dostupné na <http://opavsky.denik.cz/zpravy_region/co-ukazalo-scitani-lidu20120202.html>.

neupadlo v zapomnění, vydala regionální spisovatelka a básnířka Jana Schlossarková mnoho knih a básnických sbírek napsaných právě v tomto místním nářečí.¹⁹³

I když Hlučínsko stále více splývá se zbytkem republiky, lze ještě dnes vyzorovat na jeho obyvatelích znaky dávné příslušnosti k Německu a odlišný historický vývoj. I přes tyto odlišnosti je dnes Hlučínsko integrální součástí České republiky.

¹⁹³ Např. „*Co se na Prajzke stalo a co se povědalo*“, „*Co se stalo, u kafeja povědalo...*“ a další.

Závěr

V této práci jsem se zabýval právními dějinami Hlučínska v letech 1742-1945, přičemž hlavní důraz byl kladen na dobu po připojení Hlučínska k nově vzniklému Československu. Mimo hlavní téma jsem se rovněž v omezené šíři zaobíral dějinami Slezska od jeho osídlení slovanskými kmeny až po prusko-rakouské války, které měly značný vliv na pozdější vývoj Hlučínska. Ve stručnosti bylo pojednáno také o tom, jak odlišný historický vývoj ovlivňuje Hlučínsko až do dnešních dnů.

Vzhledem ke složité problematice a k rozsáhlosti celkového tématu jsem vybral pouze nejdůležitější události a problémy týkající se Hlučínska a jeho obyvatel. Z období od připojení Hlučínska k Prusku do připojení k Československu jsou tak z výše uvedeného důvodu v práci zpracovány pouze vybrané podkapitoly zachycující především vývoj identity pruských Moravců v rámci germanizace a dále jsou popsány správní reformy v Prusku. Kapitola také přibližuje pokusy o národní obrození či snahy o zrušení poddanství. Největší prostor v diplomové práci je věnován kapitole třetí pojednávající o připojení Hlučínska k Československu a právním otázkám s připojením souvisejícím. Rovněž je rozebráno faktické obsazení Hlučínska. Pozornost je dále věnována ustanovením týkajícím se Hlučínska ve Versailleské mírové smlouvě. V souladu s ní jsem rozebral konečné rozhraničení Hlučínska a otázky týkající se přímo obyvatel Hlučínska. Jedná se o otázku nabytí státního občanství a s tím související opce. Dalším tématem je právní pluralismus v Československé republice a dočasná platnost německého práva. Závěr kapitoly přiblížil sčítání lidu konané v roce 1921. I když jsem věnoval této kapitole největší prostor, byly přesto stranou ponechány mnohé zajímavé události, jež by si pozornost zasloužily. Práce tak pomíjí volební chování obyvatel Hlučínska v meziválečném období a jeho vývoj. Výjimkou jsou parlamentní volby v roce 1935, kterým je v práci věnována pozornost. Po nich se zaobírám připojením Hlučínska k Německé říši, otázkou státní příslušnosti a poválečným řešením hlučínské otázky. V práci zůstává stranou také problematika povinnosti hlučínských mužů sloužit v německé armádě během obou světových válek. Zvláště vojenská povinnost mužů ve Wehrmachtu během druhé světové války spojená často s poválečným pobytem v zajateckých táborech, následnými represáliemi a složitým opětovným začleněním do společnosti by byla tématem velice zajímavým.

V dnešní sjednocené Evropě se Hlučínsko může chlubit svou bohatou a zajímavou minulostí. Vždyť málokomu se podařilo, aby se během několika desetiletí stal z Němce Čechoslovákem, poté opět Němcem a nakonec opět Čechoslovákem.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny Slezska v datech*. Praha: Libri, 2004. 546 s. ISBN 80-7277-172-8

FUKALA, Radek. *Slezsko, neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*. České Budějovice: Veduta, 2007. 344 s. ISBN 978-80-86829-23-4

ŽÁČEK, Rudolf. *Slezsko*. Praha: Libri, 2005. 214 s. ISBN 80-7277-245-7

BOLLACHER, Eberhard. *Das Hultschiner Ländchen im Versailler Friedensvertrag*. Stuttgart: Ausland und Heimat Verlagsaktiengesellschaft, 1930. 112 s. bez ISBN

JANÁK Vratislav, *Nejstarší dějiny Hlučínska*. Kravaře: Kulturní středisko zámek Kravaře, 2001. 20 s. ISBN 80-902889-1-X

RATIBOŘSKÝ, Jan. *Češi na Ratibořsku a Hlubčicku: Hornoslezská Haná*. Praha: Orbis, 1946. 127 s. bez ISBN

PRASEK, Vincenc. *Dějiny kraje Holasovského čili Opavského Díl III., část I. Dějiny Opavska až do roku 1318*. Opava: Nákladem Jubilejního fondu na vydávání Vlastivědy Slezské, 1896. 196 s. bez ISBN

PLAČEK, Vilém, KOTLÁŘ, Pavel. *Přehled dějin obce Hať 1250-2000: k 750. výročí první písemné zmínky o obci*. Jilešovice: František Maj, 2001. 190 s. ISBN 80-86458-05-9

KAPRAS, Jan. *O naše Hlučínsko*. Praha: Zvláštní otisk z Národních listů 3. II. 1935, 1935. 15 s. bez ISBN

MALOHLAVA, Rudolf, KÁŇA, Otakar, MARIÁNEK, Vladimír. *Stručný přehled vývoje Hlučínska*. Ostrava: Dům osvěty v Hlučíně, 1960. 79 s. bez ISBN

GAWRECKI, Dan a kol. *Dějiny Českého Slezska 1740-2000 I. díl*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav historie a muzeologie, 2003. 364 s. ISBN 80-7248-226-2

MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4

- ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české I.: Od příchodu Slovanů do roku 1740*. 9. vydání. Praha: Paseka, 2003. 315 s. ISBN 80-7185-605-3
- KORBELÁŘOVÁ, Irena. *Karolinský katastr slezský: soupis*. Opava: Středisko pro vydávání historických pramenů, 2006. 35 s. ISBN 80-86224-59-7
- BÍLÝ, Jiří Libor. *Právní dějiny na území ČR*. Praha: Linde, 2003. 474 s. ISBN 80-7201-429-3
- URFUS, Valentin. *Pragmatická sankce: 19. 4. 1713: rodný list Podunajské monarchie*. Praha: Havran, 2002. 152 s. ISBN 80-86515-11-7
- PLAČEK, Vilém. *Prajzáci aneb k osudům Hlučínska 1742-1960*. Hlučín - Kravaře: Kulturní dům Hlučín a Kulturní středisko zámek Kravaře, 2000. 164 s. ISBN 80-902526-5-6
- SCHOEPS, Hans-Joachim. *Dějiny Pruska*. Praha: Garamond, 2004. 410 s. ISBN 80-86379-59-0
- FICEK, Viktor (ed). *Hlučínsko: příroda - lid - kultura*. Ostrava: Krajské nakladatelství v Ostravě, 1958. 309 s. bez ISBN
- BENA, Jan Vojtěch. *Cyprián Lelek, nejpřednější kněz – buditel – učitel a zastánce Moravců*. Opava: Maticе Opavská, 1922. 34 s. bez ISBN
- LOEWEINSTEIN, Bedřich. *Otto von Bismarck*. Praha: Svoboda, 1968. 242 s. bez ISBN
- CHRÁSTECKÝ, Metoděj. *Hlučínsko, Valticko, Vitorazsko...: podobná minulost: historie, obce, atraktivity: eine ähnliche Vergangenheit: Geschichte, Gemeinden, Attraktivitäten : podobna przeszłość : historia, gminy, atrakcje*. Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2008. 243 s. ISBN 978-80-254-3581-6.
- GENTZEN, F. H. *Die Hakatisten: Der Dtsch Ostmarkenverein (1894-1934)*. Berlin: 1966. 529 s. bez ISBN
- DEJMEK, Jindřich, KOLÁŘ, František. *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů: Karolinum: Historický ústav Akademie věd ČR, 2001. 390 s. ISBN 80-246-0238-5
- SCHELLE, Karel. *Erster Weltkrieg und die Pariser Friedenskonferenz*. München: GRIN, 2009. 104 s. ISBN 978-3-640-35517-4.

ČAPKA, František. *Versailleská mírová konference a Československo*. Brno: CERM, 1999. 19 s. ISBN 80-7204-114-2

DEJMEK, Jindřich. *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav, 2011. 517 s. ISBN 978-80-7286-188-0

PLAČEK, Vilém, PLAČKOVÁ, Magda. *Ludgeřovice v sedmi staletích*. Ludgeřovice: František Maj, 2003. 373 s. 80-86458-12-1

PLAČEK, Vilém. *Prajzáci II, aneb, Hlučínsko ve staronové vlast 1920-1938*. Háj ve Slezsku: Maj-Tiskárna, 2007. 235 s. ISBN 978-80-86458-24-3

GAWRECKÁ, Marie. *Němci ve Slezsku*. Opava: Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, 2002. 316 s. ISBN 80-86458-10-5

PLAČEK, Vilém, PLAČKOVÁ, Magda. *Vřesina: 1270-2010*. Háj ve Slezsku: Maj-Tiskárna, 2010. 472 s. ISBN 978-80-86458-32-8

SCHELLE, Karel. *Die Entstehung der Tschechoslowakischen Republik*. München: GRIN, 2009. 91 s. ISBN 978-3-640-31878-0

Obyvatelstvo Slezska a Hlučínska v několika důležitějších směrech na základě sčítání lidu ze dne 15. února 1921 se zvláštním ohledem na předešlá sčítání lidu: s dodatkem / vydáno z nařízení zemské správní komise pro Slezsko Zemským statistickým úřadem pro Slezsko. Opava: Nákladem Zemského statistického úřadu pro Slezsko, 1924. 520 s.

SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma, 2002. 205 s. ISBN 80-7205-901-7

GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914-1945*. Praha: Karolinum, 2005. 584 s.

SCHELLE, Karel. *Die Entstehung der Tschechoslowakischen Republik*. München: GRIN, 2009. 91 s. ISBN 978-3-640-31878-0

KLIMEK, Antonín. *Jak se dělal mír roku 1919: Československo na konferenci ve Versailles*. Melantrich: Praha, 1989 číslo 19, Slovo k historii - samostatná příloha deníku Svobodné slovo.

Internetové zdroje:

HARAZIMOVÁ, Jarmila. *Založení města Hlučína* [online]. www.hlucin.cz, 21. dubna 2009 [cit. 26. října 2011]. Dostupné na <<http://www.hlucin.cz/o-meste/historie/zalozeni-mesta-hlucina.html>>.

GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Připojení Hlučínska k ČSR*. [online]. CS-magazín, duben 2010 [cit. 26. října 2011]. Dostupné na <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2010041021>>.

FUKALA, Radek. *Státoprávní spor o Opavsko v letech 1529-1606* [online]. [cit. 5. listopadu 2011]. Dostupné na <http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Historica29/Historica29_05.pdf>.

GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Slezské války a česko-německé vztahy* [online]. CS-magazín, srpen 2007, [cit. 16. 11. 2011]. Dostupné na <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2007081048>>.

Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten [online]. [cit. 17. listopadu 2011]. Dostupné na <http://www.smixx.de/ra/Links_F-R/PrALR/pralr.html>.

Gerichtsverfassungsgesetz Nr. 4/1877RGBl. [online]. [cit. 28. listopadu 2011]. Dostupné na <<http://de.wikisource.org/wiki/Gerichtsverfassungsgesetz>>.

ŠRÁMEK, Pavel, KRÁSLOVÁ, Alena, SLIŽOVÁ, Alena. *Pruský královský úřední soud Hlučín (1718) 1849 - 1920 (1938)* [online]. Inventáře a katalogy Zemského archivu v Opavě. [cit. 31. listopadu 2011]. Dostupné na <<http://web.nacr.cz/pomucky/data/217000010/1624/is/info.index.html>>.

Gesetz betreffend die Verfassung des Deutschen Reiches [online]. [cit. 24. listopadu 2011]. Dostupné na <<http://www.documentarchiv.de/ksr/verfksr.html>>.

GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Memoranda československé vlády na pařížské mírové konferenci 1919 - 1920 – mýty a fakta* [online]. CS-magazín, září 2009 [cit. 5. prosince 2011]. Dostupné na <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2009091028>>.

GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Krátký přehled dějin Slezska a národnostní otázky regionu* [online]. Go east, 5. září 2009 [cit. 7. prosince 2011]. Dostupné na <http://www.go-east-mission.net/dateien/cz/187_020909.pdf>.

Beneš-Memoranden zur Pariser Friedenskonferenz 1919/1920: Memorandum Nr. 8: Das tschechische Oberschlesien (Gegend von Ratibor) [online]. Forost Ungarisches Institut. 2009 [cit. 7. prosince 2011]. Dostupné na <<http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19180000-8.pdf>>.

Gesetz über die Gliederung der sudetendeutschen Gebiete [online]. [cit. 23. února 2012]. Dostupné na <<http://www.verfassungen.de/de/de33-45/sudetenland-verwaltung39.htm>>.

Führerprinzip [online]. Bundeszentrale für politische Bildung, [cit. 23. února 2012]. Dostupné na <<http://www.bpb.de/publikationen/PY85WF,0,0,F%FCChrerprinzip.html#footer>>.

MOTÝL, Ivan. *Přidušené dobili palicí* [online]. CS-magazín, duben 2011 [cit. 24. února 2012]. Dostupné na <<http://cs-magazin.com/index.php?a=a2011041042>>.

GRÖGER-CHOCHOLATÝ, Franz. *Hankeho speditérství, zasilatelství lidí do neznáma: vraždy z období od 15. 5. do 20. 6. 1945* [online]. NÁŠ SMĚR, 13. října 2009 [cit. 24. února 2012]. Dostupné na <<http://nassmer.blogspot.com/2009/10/hankeho-spediterstvi-zasilatelstvi-lidi.html>>.

Obyvatelstvo podle národnosti podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností – Moravskoslezský kraj [online]. Český statistický úřad, [cit. 25. února 2012]. Dostupné na <[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9500335061/\\$File/cz080_pvkr062.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9500335061/$File/cz080_pvkr062.pdf)>.

Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku [online]. [cit. 25. února 2012]. Dostupné na <http://landesversammlung.wz.cz/nase_organizace.html>.

PUSTKA, Tomáš. *Co ukázalo sčítání lidu?* [online]. Deník.cz, 2. února 2012 [cit. 25. února 2012]. Dostupné na <http://opavsky.denik.cz/zpravy_region/co-ukazalo-scitani-lidu20120202.html>.

Právní předpisy a mezinárodní smlouvy:

Ústavní zákon č. 236/1920 Sb., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabytí a pozbytí státního občanství a práva domovského v republice Československé

Smlouva č. 308/1922 Sb., o státním občanství mezi republikou Československou a říší Německou

Nařízení vlády republiky Československé č. 321/1920 Sb., kterým se upravuje správa veřejná mimo soudní správu a rozšiřuje působnost československých zákonů a nařízení z oboru oné správy na Hlučínsku

Nařízení vlády republiky Československé č. 152/1920 Sb., jímž se upravuje soudnictví a rozšiřuje působnost zákonů a nařízení z oboru soukromého práva a soudní správy v územích postoupených Československé republice podle mírových smluv

Zákon č. 256/1920 Sb., o sčítání lidu

Mírová smlouva č. 217/1921 Sb., mezi Mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919. Dostupné na

http://www.portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_l=217/1921&PC_8411_ps=10#10821.

Zákon č. 76/1920 Sb., o inkorporaci kraje Hlučínského. Dostupné na

http://www.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_th/601/_lp.694/0/_l/cs_CZ/_lpid.694/696/_s.155/701/_ps.6123/M/_ps.2178/M?PC_8411_l=76/1920&PC_8411_ps=10.

Smlouva č. 300/1938 Sb., mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce. Dostupné na

http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_l=300/1938&PC_8411_pi=0&PC_8411_ps=10#10821.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá historicko-právním vývojem Hlučínska v období 1742-1945. V úvodu práce je rozebírán vývoj Slezska od osídlení slovanskými kmeny až po prusko-rakouské války. Slezsko, jehož je Hlučínsko součástí, se v průběhu historického vývoje stalo dějištěm mnoha bitev a bylo střídavě součástí přemyslovského a piastovského státu. V roce 1526 se stalo součástí Habsburské monarchie.

Vratislavským mírem získal pruský král Fridrich II. většinu Slezska na úkor Marie Terezie. Za jeho vlády došlo ke správním reformám a také k rozsáhlé germanizaci obyvatel Hlučínska. Někteří buditelé, především z řad katolických kněží, se naproti tomu snažili přispět k obrození moravské kultury a jazyka na Hlučínsku, což se jim do určité míry povedlo. S nástupem Otto von Bismarcka na post německého kancléře došlo k opětovnému zesílení germanizačního tlaku, zvláště ve školství. Pod tlakem se ocitla také katolická církev, se kterou byli obyvatelé Hlučínska značně spjati. Důsledkem několika vln germanizace se tak stali obyvatelé Hlučínska německy smýšlejícími lidmi, byť mluvili moravským jazykem.

Na Pařížské mírové konferenci bylo rozhodnuto, že Hlučínsko připadne Československu bez konání plebiscitu. Pruští Moravci připojení Hlučínska k Československu po téměř dvou set letech soužití s Pruskem, resp. Německem, nepřivítali. Všemi dostupnými metodami se proti připojení bránili, leč marně. Kromě skupiny optujících se většina z obyvatel Hlučínska stala československými občany. Při sčítání lidu v roce 1921 došlo k přepisům národnosti u mnoha Hlučičanů a nelze tak považovat výsledky sčítání lidu, dle kterých na Hlučínsku žije z drtivé většiny české obyvatelstvo, za odpovídající skutečnosti. Velkým překvapením pro československou státní moc byl výsledek parlamentních voleb na Hlučínsku v roce 1935, který jasně vyzněl pro Sudetoněmeckou stranu. Obyvatelé Hlučínska také většinově uvítali jeho opětovné připojení k Německé říši v roce 1938.

Po skončení války nedošlo z důvodu odlišného historického vývoje k odsunu většiny obyvatel Hlučínska, jak to bylo v případě sudetských Němců, i když po takovémto řešení některé hlasy volaly.

Summary

The diploma thesis analyses a historical and legal development of the Hlučín region in 1742-1945. In the first chapter, the development of Silesia from the settlement of Slavonic tribes to Austro-Prussian wars has its place. Silesia territory, including the Hlučín region, often became point of wars between the Přemyslid dynasty and Piast dynasty. In 1526 Silesia became the part of Hapsburg Monarchy.

Through the Vratislav peace treaty, the Prussian king Frederick the Great gained the most of Silesian territory at the expense of Marie Terezie. During his rule the administrative reforms were performed. Beside this, it came to systematic Germanization of inhabitants of the Hlučín region. Some revivalist, mainly priests started to renaissance and to support Moravian language and culture in the Hlučín region and they were partially successful. With the accession of Otto von Bismarck to position of German chancellor, the Germanization started again and it was in bigger range. The Catholic Church was under big pressure too and was considered as supporter of resurgent endeavours. Due to Germanization, the Prussian Moravians already were of German mentality, though they still spoke Moravian language.

At the Parisian peace conference, there was decided that the Hlučín region will be part of the Czechoslovakia without performing of the plebiscite. The inhabitants of Hlučín region were after nearly two hundred years living in Prussia mostly against this decision. They used every available possibility to stay a part of Germany, but it was vain. Except of people, who opted for German citizenship, the most of inhabitants became citizens of the Czechoslovakia. In census in 1921, nationality of inhabitants of the Hlučín region was rewritten, so the results of census didn't have a corresponding value in this area. Resulting from the parliamentary elections in the Hlučín area in 1935, it was a great surprise for the Czechoslovak state power because of clear victory of the Sudeten German party. In 1938 the inhabitants of the Hlučín region were pleased by joining to Germany and by subsequent occupation by the German army.

After the World War Two the inhabitants of the Hlučín region weren't in comparison with Sudeten Germans expelled to Germany due to different historical development, even if the some voices have called for this solution.

Seznam klíčových slov / Key words

právní dějiny / legal history

Hlučínsko / the Hlučín region

obyvatelé Hlučínska / inhabitants of the Hlučín region

Slezsko / Silesia

Prusko / Prussia

Prusko-rakouské války / Austro-Prussian wars

Germanizace / Germanization

Německá říše / German Empire

moravština / Moravian language

pruští Moravci / the Prussian Moravians

připojení Hlučínska k Československu / attachment of the Hlučín region to the Czechoslovakia

národnost / nationality

státní občanství / citizenship

mírová smlouva / peace treaty

opce / option

Sudetoněmecká strana / Sudeten German Party

odsun / expulsion